

een ronde tafel gesprek over van extergem

Op 15 november 1975 had te Gent een ronde-tafel gesprek plaats over de figuur Jef Van Extergem, dit naar aanleiding van de in dit nummer van het V.M.T. gepubliceerde tekst van zijn proces.

Aan dit ronde tafel gesprek namen deel : Prof. Herman Balthazar, Chantal De Smet, Rudi Van Doorslaer, Jan Debrouwere, Jan Olsen. Gespreksleider was Juul Verhelst.

o o o o o

Op 16 juni 1920 wordt Jef Van Extergem door het Assisenhof te Antwerpen wegens aktivisme veroordeeld tot 20 jaar hechtenis, eeuwige beroving van zijn burgerrechten en de proceskosten, zijnde 927 F.

Het verslag van dit drie dagen durend proces wordt hier voor de eerste maal gepubliceerd. Vrienden van Van Extergem verzorgden in 1921-22 een dactylografische uitgave van de samenvatting van het stenografisch verslag van de debatten : deze uitgave is nu praktisch onvindbaar. Wij denken dat de publikatie van deze tekst interessant is voor al diegenen die zich interesseren aan het vlaamse probleem : het geeft ons een voortreffelijk beeld van de houding van de belgische overheid t.o.v. de vlaamse aktivisten, alsook van de visie van Jef Van Extergem en de socialistische vlaamse linkerzijde, t.o.v. het vlaamse probleem.

Maar, wie was Jef Van Extergem? Wat brengt hem voor het Assisenhof? Hoe verliep zijn leven voor en na het antwerpse proces?

o o o o o

VAN EXTERGEM EN DE B.W.P.

C.De Smet : Van Extergem was sinds zijn prille jeugd actief in de socialistische beweging, waarvan zijn vader een actief militant was. Hij wordt op 14-jarige leeftijd lid van de Antwerpse Socialistische Jonge Wachten, waarvan hij tussen 1913 en 1919 sekretaris zal zijn. Sommige leden van de S.J.W. gaan de Sociaal-Demokratische Arbeidersgemeenschap stichten, omdat zij binnen de B.W.P. wilden blijven strijden, maar schrik hadden dat het vlaamse element hierin zou verloren gaan. Zij steunden de Minderheidssocialisten die naar Stockholm gingen voor het bepleiten van een "vrede door vergelijk".

Van Extergem was, zoals zijn vader, tijdens de oorlog werkzaam in het propagandabureau van het "Nationaal Komiteit voor hulp en voeding". Hij ging voordrachten geven in Gent, St.Niklaas, Kortrijk, Mechelen, Laeken, Hoboken, enz... Het was kenmerkend dat hij in die voordrachten voornamelijk uitviel tegen het belgisch en duits militarisme en pleitte voor de revolutie. Al deze elementen brengt hij steeds naar voor. En ik denk dat er vanaf dat ogenblik bij hemzelf een splitsing is. Ik vraag mij af of hij tijdens die periode het gevoel heeft kunnen verwerken van : wij zijn vlamingen, maar wij zijn ook socialisten. En het zijn misschien die twee zaken geweest die van Van Extergem ergens een romanticus hebben gemaakt, maar nooit een groot ideoloog. Hij lijkt altijd enigszins impulsief gebleven te zijn in zijn reakties.

Hij gaf dus overal voordrachten. Er is een zaak aangehaald waarin Van Extergem een spreekbeurt zou gegeven hebben in zijn school. Na deze spreekbeurt, die in internationalistische zin gesteld was, werd hij van school gestuurd. Maar deze zaak is niet meer duidelijk na te gaan.

Van Extergem is dan korrespondent geworden van de "Vooruit" in Antwerpen. In zijn artikels pleit hij voor internationalisme en schrijft hij regelmatig dat de socialistische partij steeds de klassestrijd indachtig moet zijn en, als zij dat niet doet, geen socialistische partij meer is. Tegelijkertijd gaat hij ook schrijven in het "Vlaamsche Nieuws" - een tipisch aktivistische krant - en in het "Handelsblad". Daarover verklaart hij : als ik mag schrijven in "Vooruit", is er geen enkele reden waarom ik niet zou schrijven in een andere krant, waar ik ook mijn ideeën in naar voor kan brengen.

Dan volgt een duistere periode. Tijdens het proces zegt hij dat hij naar Duitsland ging, omdat hij zeker in de gevangenis zou geraakt zijn indien hij in België bleef, en ook omdat hij zich solidair voelde met wat in Duitsland gebeurde. Picard zegt dat hij ook in Nederland is geweest.

Nadien komt hij terug, en hij wordt aangehouden. In 1920 komt hij voor, en dan volgt het proces. Hij wordt opgesloten in de gevangenis van Antwerpen. Hij moet in 1921 vrijgekomen zijn, maar dat is een geschiedenis waarover nergens bronnen terug te vinden zijn, vermits gans het dossier Van Extergem vernield werd tijdens de oorlog, in 1940. In "De Rode Vaan" maakt hij nadien gewag van een verklaring in het frans die hij moest ondertekenen en waarin hij belofde niet meer deel te nemen aan openbare meetings en geen stellingen meer in te nemen. Dan zou zijn straf omgezet worden in vijf jaar. Maar juiste teksten hierover zijn niet te vinden. Hij herhaalt dit later echter wel regelmatig in artikels in "De Rode Vaan" en "Le Drapeau Rouge".

Op vijf juni 1921 komt hij dus vrij. In 1923 wordt een nieuwe Vlaamse Socialistische Arbeidersgemeenschap opgericht, en hij ondertekent mee deze verklaring. Of hij op dat ogenblik nog lid van de B.W.P. is, is niet juist uit te maken. Daarna wordt de Vlaamse Socialistenbond opgericht, waarvan hij lid zal worden.

J. Debrouwere : Ik heb ook geen teksten over die verklaring die hij zou ondertekend hebben, maar ik weet wel dat mensen, die nog tot zijn generatie behoord hebben en Van Extergem in Antwerpen nog gekend hebben, inderdaad aanvaardden dat hij dat zou gedaan hebben. Maar ik ga hier natuurlijk voort op mijn geheugen.

Een tweede zaak is zijn lidmaatschap van de B.W.P. Voor zover ik weet zijn de Minderheidssocialisten na de oorlog, dus na november 1918, niet meer aanvaard geworden in de B.W.P., of met andere woorden, werden zij "en bloc" uit de B.W.P. gesloten. Nu acht ik het wel mogelijk dat voor een reeks van mensen sindsdien de mogelijkheid werd geboden om terug lid te worden van de B.W.P. of van één of andere organisatie in of rond de B.W.P. En zo acht ik het mogelijk dat Van Extergem op een gegeven ogenblik terug in de B.W.P. terechtgekomen is. Maar er moet wel een breuk geweest zijn.

H. Balthazar : Dat lidmaatschap van de B.W.P. is moeilijk uit te maken door de organisatorische structuur van de B.W.P.-zelf. Heel dikwijls werden mensen door de leiding van de B.W.P. niet meer als leden beschouwd, alhoewel zij zichzelf nog wel als leden beschouwden door het feit dat zij lid waren van de mutualiteit, het sindikaat, en omdat die organisaties kollektief lid waren van de B.W.P. Het is dus altijd een relatief duistere zaak. Frenssen is zo iemand die in feite lang lid is gebleven van de B.W.P., terwijl de B.W.P. vond dat hij er al lang uitgevlogen was.

J. Olsen : Misschien is het van meer belang te weten of hij zich nog met de B.W.P. verbonden voelde?

C.-De Smet : Dat wordt bevestigd door een paar brieven die hij geschreven heeft naar "Le Peuple" en waarin hij zegt : jullie hebben niet het recht te spreken over de Sovjet-Unie, want jullie doen net hetzelfde hier. Het feit dat deze brieven uitsluitend naar "Le Peuple" gericht zijn doet veronderstellen dat hij nog een zeker gezag aanvaardde van de socialisten. Dat kan misschien een verkeerde interpretatie zijn, maar ik geloof toch niet dat iemand die zo misprijzend tegenover de B.W.P. zou staan, nog zou trachten er regelmatig contact mee te onderhouden.

Maar ondertussen wordt in Antwerpen een afdeling van de Kommunistische Partij opgericht. Maar tot 1925 blijft de K.P. zeer zwak en verdeeld te Antwerpen. Zij hadden 10 tot 15 leden. Ik kan me voorstellen dat dat voor Van Extergem geen alternatief was. Daarenboven heeft Van Extergem voor de oorlog steeds verklaard dat hij in de B.W.P. zou blijven werken.

J.Verhelst : Daar komt denkkelijk bij dat het niet om ideologische redenen was, maar heel zijn vriendenkring zal in de B.W.P. gezeten hebben, een element dat niet te verwaarlozen is.

FLAMINGANTE AKTIE EN KEUZE VOOR DE K.P.

C.De Smet : Hij stuurt in 1925 een open brief aan Masson, minister van Justitie, waarin hij verklaart niet langer meer te zullen zwijgen, omdat de situatie van de vlamingen er helemaal niet op vooruit is gegaan. Hij zegt daarin dat hij zich niet meer gebonden voelt door een verklaring die hij ondertekende, en die bovendien een franse verklaring was. Er is ook sprake van een dubbelzinnigheid in de tekst : de nederlandse tekst zou niet volledig overeengestemd hebben met de franse.

Hij gaat terug aan een meeting deelnemen en wordt gearresteerd. Dit alles dus in 1925. Op dat ogenblik zijn er reeds publikaties van hem in "De Rode Vaan". Het betreft diskussies tussen Van Extergem en de Rode Kaproenen waarvan ik vermoed dat het Wackenier was, en die o.m. handelen over "Hoe staat de K.P. tegenover het vlaamse probleem?".

Van Extergem wordt in voorlopige vrijheid gesteld, omdat zijn vrouw ondertussen gestorven is. Zijn vrouw moet tenandere iemand geweest zijn die hem, ook politiek, altijd gesteund heeft; in het boek van Laureys "De Witte Kaproenen keren terug" staat dat zij samen politiek actief waren.

Hij gaat terug de gevangenis in, weer omdat hij deelnam aan politieke activiteiten, en zal pas in 1928 vrijkomen. Dan komt er een kentering. Men gaat bvb. het Van Extergemkomitee oprichten, met mensen als Roza De Guchtenaere, De Visscher, e.a. Men gaat meetings beleggen voor de vrijlating van Van Extergem en ook een betoging, waaraan een aantal groepen van diverse pluimage meewerken : zoals de K.P. (uiteraard), de dissidenten van de K.P. (want vanaf 1928 begint daar de splitsing), de Socialistische Strijd, de Internationale Rode Hulp waarvan Van Extergem ere-voorzitter is, en ook onafhankelijke flaminganten zoals Parisis, Van Rompaey en Dr.De Gruyter. Ook voor de vlaamse beweging had dit front een zeker belang. Van Extergem kreeg naam; men noemde hem "de kop van Vlaanderen".

Na zijn vrijlating stellen zich een aantal vragen. Ik denk dat hij na zijn vrijlating naar de Sovjet-Unie is geweest, want de trotskisten hebben tijdens de Bormsverkiezingen beweerd dat Van Extergem kandidaat voor de K.P. werd gesteld als loon voor zijn reis naar de Sovjet-Unie. Maar ik heb dat niet juist kunnen nagaan en ik geloof niet dat het van groot belang is.

In ieder geval is de eerste en belangrijkste activiteit de Bormsverkiezing. En dat is een komplekse zaak, gezien vanuit het standpunt van de K.P.

R.Van Doorslaer : Waren er nog sporen van contacten tussen Van Extergem en de trotskistische oppositie?

C.De Smet : Ik heb persoonlijk geen sporen gevonden, alhoewel die wel kunnen bestaan. Van Extergem was op dat ogenblik geen lid van de K.P.; hij werd nog altijd als een B.W.P.-er aanzien.

R.Van Doorslaer : Ik stel die vraag, omdat War Van Overstraeten in "De Kommunist" van april 1930 schrijft dat Van Extergem ideologisch dichter bij de oppositie stond, maar achteraf heeft gekozen voor de K.P.

C.De Smet : Hij heeft gekozen op de dag zelf van de Bormsverkiezingen, t.t.z., later zal hij zeggen dan lid geworden te zijn van de K.P.

R.Van Doorslaer : Hij heeft toen voor de Kommunistische Partij gekozen, en niet voor de oppositie, omdat de partij het apparaat en het geld in handen had. Het artikel waarover ik sprak, werd geschreven naar aanleiding van een debat met Van Extergem en hij heeft dat niet tegengesproken. Dus lijkt die bewering mij een grond van waarheid te bevatten.

J.Olsen : Hij heeft dus gekozen tussen de Kommunistische partij en de oppositie - die toen nog niet trotskistisch was, de IVE Internationale bestond nog niet.

Op zeker ogenblik hebben wij Van Extergem gevolgd als iemand die nog met één of twee voeten in de B.W.P. stond. Wanneer is eigenlijk de overgang gekomen?

C.De Smet : Ik denk dat de werkelijke overgang gebeurd is bij de Bormsverkiezingen. Nu zegt Wackenier wel dat Van Extergem het politiek allemaal niet zo duidelijk zag zitten. Dit wil zeggen, dat hij in een periode gekomen was waarin hij geen heil meer verwachtte van de B.W.P., noch van de vlaamse beweging als dusdanig, en waarin hij zich vragen is gaan stellen. De K.P. heeft hem dus voorgesteld als amnestie-kandidaat zonder dat hij lid van die partij was.

J.Olsen : Heeft hij nooit belangstelling gehad voor de Frontpartij, of erover gedacht hiervan lid te worden?

J.Debrouwere : Daarover is niets bekend. Maar ik zou een vorige opmerking van Jan Olsen willen relativiseren : wat betekent dat "met één of twee voeten in de B.W.P. staan?" Ofwel behoort men tot één van de parastatalen van de B.W.P. en als dusdanig tot de grote familie, zonder zich daarom noodzakelijk tot de partij als dusdanig te rekenen. Ik ken een heel stel mensen die in de B.S.P. zijn, maar toch niet kunnen beschouwd worden als de vuurvaste verdedigers van wat wij de algemene B.S.P.-lijn zouden kunnen noemen.

Een andere zaak nu. Ergens gaat Van Extergem kiezen, en de aanleiding daartoe zijn de Bormsverkiezingen. Gaat hij dan kiezen tussen de B.W.P. en de K.P.? Hier heeft Chantal De Smet volkomen gelijk : de K.P. was tot op het einde van de twintiger jaren een zeer kleine groep. Van Extergem komt hier naar voor als een zoekende figuur. En welke reden heeft hij om de B.W.P. te verlaten? De B.W.P. steunt de kandidatuur van Borms en dient geen lijsten in. Jef wordt wel door de kommunisten aangezocht om, zonder dat hij lid is, dé kandidaat voor de K.P. te zijn. Hij aanvaardt dat - en ik weet niet welke rol hij daar persoonlijk in zou kunnen gespeeld hebben - en dan gaat de K.P. oproepen om toch voor Borms te stemmen. En hier komt het komplekse karakter, waarvan Chantal De Smet daarvoor sprak, duidelijk naar voor. Na lezing van de verslagen van het Politiek Buro van de K.P., krijg ik de indruk dat het ook niet juist wist wat het wilde. Er lijkt een fundamenteel verschil geweest te zijn tussen bv. Gent en Antwerpen. Maar de K.P. denkt : Van Extergem aanvaardt de kandidatuur, wij gaan dus een kandidaat van de amnestie hebben, wij gaan stemmen halen en ook de amnestie zal vooruit gaan. De kandidatuur van Van Extergem raakt bekend, maar op de dag dat de lijsten wor-

den neergelegd blijkt Borms kandidaat te zijn, én de liberalen. Wat gaat men dan doen? Men gaat Borms aanzoeken, ofwel zich terug te trekken, ofwel een front te vormen. Maar Van Extergem zit in een dubbelzinnige situatie, en hier speelt het emotionele, impulsieve element.: Van Extergem zegt : Ik heb in de gevangenis gezworen dat, wanneer ik hier buiten kom, ik gans mijn leven zal wijden aan de vrijlating van Borms. Nu kan ik toch geen kandidaat zijn tégen hem.

Als politieke oplossing stelt men voor een blok te vormen en men vraagt aan het komitee aan een aantal eisen te voldoen. Borms is akkoord, ook Augusteyns is akkoord met het vormen van een blok, maar niet met het inwilligen van de eisen die hierop neerkwamen : in de gezamenlijke meetings zou de kandidaat van de K.P. altijd het recht behouden te onderlijnen dat de vlaamse strijd een klassestrijd is, een politieke strijd, en niet alleen een taalstrijd.

Ook tegen een nieuw voorstel zegt Augusteyns neen, maar toch gaat men uiteindelijk oproepen om voor Borms te stemmen, naar men zegt voornamelijk omdat de regering een nederlaag zou toegediend krijgen.

Maar de B.W.P. heeft zich vanaf het eerste ogenblik achter Borms geschaard, zonder zich vragen te stellen over de figuur Borms. En daar ligt misschien het begin van de vraagstelling bij Van Extergem over de vlaamse beweging : wij kunnen toch zo maar niet - zoals ze het in het politiek buro noemen - een bourgeois of kleinburgerlijk element gaan steunen, zonder verder te gaan en te zeggen wat de vlaamse beweging fundamenteel wel is.

Maar in de schoot van de K.P. zelf zijn er ook discussies. Zo rond het probleem van een kandidaat voor de K.P. die geen lid is van de partij. En als men die verslagen leest, komt Van Extergem inderdaad naar voor als iemand die zoekt en die misschien doorheen die meetings gezien heeft dat de enige partij die werkelijk de vlaamse beweging steunde, de K.P. was. Men kan misschien zeggen : er was ook de oppositie binnen de K.P. Maar de K.P. betekende nog niet veel, dus de oppositie betekende nog minder.

Nadien wordt Van Extergem actief in de Kommunistische partij. Men kan dan de opeenvolgende processen en aanhoudingen gaan citeren, maar wat belangrijker is, is wel dat hij politiek sekretaris wordt van de federatie Antwerpen in 1931, lid van het Centraal komitee in 1935 en daarna lid van het Politiek buro. Wat ook van belang is, is de oprichting van het Vlaams Blok voor Zelfbestuur en Democratie, waarin Augusteyns, het Federalistisch Volksfront, de Kommunistische partij, de Radikale partij en de Kollektivistische orde verenigd waren. Dit gebeurt in 1938. Ik was vroeger van mening dat de K.P. radikaal geworden was inzake de vlaamse beweging door Van Extergem. Nu geloof ik veeleer dat de K.P. vroeger reeds radikale stellingen innam, maar dat Van Extergem stimulerend heeft gewerkt.

Dat kan men trouwens terugvinden in dat Vlaams Blok, waar hij in de "Diksmuide-naar" bvb. gaat pleiten voor de onafhankelijkheid van Vlaanderen, tot en met de afscheuring van België. Hij ziet Vlaanderen dan als een socialistische republiek, in een socialistische wereldrepubliek.

R.Van Doorslaer : Ik ben het niet helemaal eens, wanneer men spreekt over de periode van het Vlaams Volksfront, of over de poging daartoe, dat de Kommunistische partij zo ver wou gaan dat zij een separatisme zou voorstellen. Ik denk dat zij altijd gesteld heeft dat België één moest blijven, dat elk separatisme de weerstand tegen Hitler zou verzwakken. Wanneer Van Extergem dat schrijft, lijkt mij dat een stelling van hemzelf te zijn.

C.De Smet : Niet alleen van Van Extergem, maar naar ik meen ook van de Vlaamse vleugel van de K.P. Maar hier zit weer een tegenstelling. In dat Vlaams Blok zeggen zij o.m. zwart op wit : wij zijn voor een federalistische staat in één België. Maar de slogan luidde altijd : tot en met de afscheuring van België. Maar hier kan men natuurlijk de vraag stellen in hoeverre deze slogan niet demagogisch was, als men dit gaat verdelen op de Ijzerbedevaart.

J.Debrouwere : Ik geloof dat het meer een uiting is van "rechtgelovigheid". Per slot van rekening geeft het leninistische beginsel van de zelfbeschikking der naties het recht tot en met de afscheiding. Dit stond trouwens in de eerste grondwet van de U.S.S.R. Dus, dat is voor mij meer een uiting van orthodoxie. Men is in orde met de doktrine op dat vlak. De bedoeling was echter niet om zo ver te gaan of om er enige kampanje rond te voeren. Welke was toen de stelling van de belgische partij en van haar vlaamse vleugel? Dat was wel een autonoom Vlaanderen, maar in het kader van de belgische staat. Het was geen federalisme als dusdanig, want er bestond bij mijn weten in de waalse K.P. geen strekking voor een autonoom Wallonië.

R.Van Doorslaer : Er bestond toch wel een vage "Commission Wallonne"...

C.De Smet : Dat ziet men trouwens ook in de structuren van de Kommunistische partij. Je hebt de Parti Communiste Belge en je hebt de Vlaamse Kommunistische Partij, maar geen Parti Communiste Wallon.

R.Van Doorslaer : Laten wij verdergaan met de biografie. Daarna komt de periode van augustus 1939 en het sovjet-duits niet-aanvalspakt. Welke invloed heeft dit

gehad op de houding van de kommunisten ten overstaan van de vlaamse beweging? Het is heel duidelijk. Het stellen van de imperialistische oorlog als dusdanig, moest volgens mij een breuk teweegbrengen met de kontakten die de V.K.P. tot dan, d.w.z. tijdens de periode van het Volksfront, gelegd had met een aantal vlaamse groepen. Gevolg : als men die imperialistische oorlog gaat stellen, gaat men ook een soort vage neutraliteit aanhangen. Daaruit vloeit voort dat er eventueel kontakten mogelijk zijn met een aantal vlaamse of flamingantistische groepen of personaliteiten die ook, maar om andere redenen - vb.omdat de oorlog zou gericht zijn tegen Duitsland - dat neutraliteitsprincipe kunnen aanhangen. En vandaar een aantal kontakten die bestaan hebben, o.a. die van (K.P.-)senator Heyndels van Vilvoorde, die aansluit bij het Aktiekomitee voor Vrede door Neutraliteit, waar ook een aantal mensen in zitten als een Cyriel Verschaeve, een Frans Daels, enz... Dus mensen die duidelijk aan de rechtse kant van de vlaamse beweging zitten. Dit Aktiekomitee werd in december 1939 opgericht.

J.Verhelst : Ik zou willen opmerken dat wij moeten oppassen. Dergelijke figuren werden toen anders bekeken dan wij het vandaag doen. Wij moeten verhinderen dat bepaalde namen en figuren bekeken worden op een andere wijze dan toen gebeurde.

R.Van Doorslaer : Ik ben daar niet mee akkoord. Ik meen dat die vlaamse kommunisten heel goed wisten waar die mensen stonden. Zij hadden daar trouwens al een aantal jaren duidelijk strijd tegen gevoerd, want het Vlaams Blok voor Zelfbestuur en Democratie was in de eerste plaats tegen het Vlaams Nationaal Verbond gericht, tegen het fascisme. Daartegen wou men een dam opwerpen.

J.Olsen : Maar het Vlaams Nationaal Verbond van 1939 verschilde van dat van 1940 of 1941. Men moet een onderscheid maken, ook bij de personen. Bij sommigen is er een continuïteit, bij anderen is er een breuk, die gekomen is door een lange evolutie.

En dat onderscheid moet ook gemaakt worden wanneer men het over de idee van neutraliteit heeft. De mobilisatieperiode, het afsluiten van het pakt tussen Duitsland en de Sovjet-Unie, speelt ook zijn rol. Op dat ogenblik was de overgrote meerderheid in het vlaams nationalisme tegen elke oorlog. U zegde daarjuist : zij waren tegen een oorlog tegen Duitsland. Dat zal ik niet tegenspreken. Maar zij waren tegen elke vijand die het land zou binnenrukken, of die nu uit Frankrijk of uit Duitsland kwam. Ik heb Jerome Leuridan enkele weken voor het uitbreken van de oorlog op een kleinere studentenvergadering horen spreken en ik geloof aan de man zijn eerlijkheid wanneer hij dat toen beklemtoonde. Langs de andere kant blijkt dat in het V.N.V. of daarbuiten een reeks mensen geweest zijn die

reeds voor de oorlog uitbrak aan de kant van de nazi's stonden. Ook dat is ontegensprekelijk waar.

J. Debrouwere : Ik ben het in het algemeen eens met Juul Verhelst. Men kan ook personen niet gaan beoordelen in het licht van een toekomst, die op dat ogenblik nog niet gekend was.

DE ROL VAN DE KOMINTERN.

R. Van Doorslaer : Om de zaak meer algemeen te plaatsen, zou ik de nadruk willen leggen op het feit dat ook de houding van de kommunisten ten overstaan van de vlaamse beweging in de eerste plaats bepaald wordt door de politieke lijn, uitgestippeld door de Komintern. En precies de zwenking die toen gebeurd is, is het gevolg van een zwenking van de Komintern, waar dan weer de positie van de Sovjet-Unie in de internationale arena aan de basis van ligt. Precies hetzelfde zouden wij kunnen zeggen grosso modo voor de periode 1935-1939, en ook voor de periode daarvoor. Ik denk dat wij, als wij over de kommunisten en de vlaamse beweging gaan spreken, eerst daar moeten naar kijken.

En als tweede element is er de eigen positie van de vlaamse beweging. Waar staat die? Hoe evolueert die? Maar dat was dan toch weer, volgens mij, geen bezwaar om na augustus 1939 te gaan samenwerken met een vlaamse beweging, waarvan men wist dat ze naar recht geëvolueerd was.

J. Olsen : Wanneer men spreekt van een rechtse evolutie in de vlaamse beweging uit de dertiger jaren, vereenzelvigd men teveel de vlaamse beweging met haar radikale nationalistische expressie. Er bleef een linkse vlaamse beweging bestaan (vb. de grootse socialistische 11 juli-vieringen te Kortrijk) zoals er nog steeds democratische vlaamse nationalistische waren. Ten bewijze daarvan de antwerpenaren waarmee Jef Van Extergem ging samenwerken. Omdat hier gesproken wordt over de periode na augustus 1939, wil ik opmerken dat die een zelfstandige studie waard is. De V.N.V.- en Verdinaso-pers gaan zich matigen, ook op vlaams gebied, al was het maar omdat men in een soort gewapende vrede leefde. Men kan zich nochtans ook de vraag stellen of de ondersteuning van de neutraliteit niet een zekere goodwill tegenover de instellingen bewerkte?

C. De Smet : Voor de jaren na 1935 is het opvallend dat men de Komintern ging vol-

gen inzake het vlaamse probleem. Maar in de jaren twintig was dat naar mijn mening niet het geval, want dan is er geen enkele rechtlijnige stelling van de K.P. uit. Op het stichtingskongres in 1921 is er zelfs iemand die voorstelde dat de vlaamse arbeiders frans zouden leren. Het was in die periode dat men werkelijk zocht.

R. Van Doorslaer : Ik denk dat we daarop moeten voortgaan. Als in 1928 de Internationale een resolutie stemt die de K.P. inderdaad elke vrijheid geeft om in te grijpen in die vlaamse beweging en zich aan de kant te stellen van de flaminganten, kon men dat op dat ogenblik onmogelijk doen.

J. Debrouwere : In een ellenlange slotresolutie zijn er inderdaad twee paragrafen die daarop betrekking hebben : de gewapende opstand en de socialistische revolutie.

R. Van Doorslaer : Maar als men de B.W.P. en de sociaal-demokraten op dat ogenblik gaat uitmaken voor sociaal-fascisten, zie ik echt niet hoe men andere - om ze breed te noemen - democratische flaminganten zou kunnen gaan steunen.

J. Olsen : Maar het vlaams nationalisme van 1928-29 was heel anders in zijn samenstelling dan in 1939.

R. Van Doorslaer : Daarmee ben ik akkoord. Veronderstel dus dat er inderdaad democratische groepen aanwezig waren, dan nog zeg ik dat het in de praktijk niet mogelijk was om daar mee te gaan samenwerken. Ook al stemt men mooie resoluties op een internationaal kongres of schotelt dat internationaal buro hen mooie resoluties voor.

C. De Smet : Maar dat internationaal buro zegt ook : wij moeten ons uiteindelijk geen illusies maken. Er is daar een meerderheid van de bevolking die in een minderheidspositie vecht voor haar nationale erkenning, en wij gaan dat steunen.

R. Van Doorslaer : Maar wat geeft dat in de praktijk? Wat is er toen gebeurd, buiten de zaak van Van Extergem? Waarom wordt Georges Van den Boom in 1937 sekretaris van de V.K.P.? In de biografie van Van Extergem ontbreekt dat ergens, al moet men er rekening mee houden dat hij inderdaad een twijfelfiguur is. Maar waarom heeft men tot 1940 gewacht om Van Extergem werkelijk aan de leiding te

stellen van de vlaamse vleugel van de Kommunistische partij?

C.De Smet : Ik geloof niet dat Van Extergem na 1930 nog een twijfelfiguur was. Maar ik meen dat wij hier rekening moeten gaan houden met personen - met individuen die tegenover mekaar staan, zowel in een kommunistische partij als in een andere. Van den Boom is volgens mij een veel sterkere figuur dan Van Extergem.

DE PLAATS VAN VAN EXTERGEM IN DE K.P, EN IN "ULENSPIEGEL".

J.Debrouwere : Daar ligt het volgens mij ook. Ik geloof niet dat men hier Van den Boom moet zien als dé orthodoxe tegenover een Van Extergem als dé flamingant, als de man die zich toch niet zo heel gelukkig voelt met het standpunt van de KP inzake het vlaamse probleem. Georges Van den Boom was uitgesproken de sterkste figuur in die periode, zowel ideologisch als organisatorisch. Bovendien was hij een gentenaar en was de K.P. in Gent sterker dan in Antwerpen, zelfs na de neergang in de twintiger jaren. Van den Boom was, als men wil, bijna de onvermijdelijke figuur om de leiding in handen te nemen.

C.De Smet : Vooral als men het ideologisch bekijkt. Van Extergem bleef iemand die zeer emotioneel was.

J.Debrouwere : Ik zou dat emotionele enigszins willen omschrijven, want na 1930 gebeurt er met Van Extergem nog iets anders. Hij gaat schrijven in "De Rode Vaan", in het "Vlaamsche Volk", en hij schrijft daar in de lijn zoals de partij het wenst. Men heeft hier te maken met de man die mee in het politiek buro zitting heeft, die mee de lijn van de K.P. bepaalt, en die artikels schrijft. Alhoewel hij politiek geen creatieve figuur wordt. Hij maakt geen partijdoktrine, hij schrijft er over. Terwijl Van den Boom inderdaad een man is die de doktrine onder de knie heeft, in zulke mate dat hij voor die periode inderdaad ook creatief was. Met Van Extergem is dat niet het geval. Ik zou hem niet emotioneel willen noemen, maar wel een groot agitator, een redenaar, een goed organisator, een stem voor de K.P. Daarom ook wordt hij hoofdredakteur.

R.Van Doorslaer : Om verder te gaan. Wij waren gekomen in 1939 en de aansluiting van Heyndels bij het Aktiekomitee voor Vrede door Neutraliteit. Maar er was niet

alleen dat komitee, er was ook "Ulenspiegel", waarvan Van Extergem toch dé grote man was. "Ulenspiegel" beoogde twee zaken : ten eerste de vlaamse demokraten in Antwerpen bereiken, en ten tweede de partijmilitanten zelf. Dat terwijl de ganse pers van de K.P. op dat ogenblik verboden was. Men begon in Antwerpen dus met een weekblad vanaf januari 1940, en daarin kon Van Extergem precies doen wat hij in feite reeds lang wou doen - en dat moet voor hem een enorme stimulans geweest zijn.

Maar het blad bleef meteen wat in het vage, dierf in feite niet duidelijk zeggen wat het wel wilde zeggen, maar daar was natuurlijk een reden voor : de schrik om onder de repressie te vallen, net als de andere kommunistische bladen. Het was één van de mogelijke oplossingen, al was het een balanceren op het scherp van een mes. Langs de andere kant deed men wel allerlei pogingen om krantjes uit te geven, steeds onder andere titels, waarin men werkelijk schreef wat men wou zeggen. Maar de krant waarin men poogde dat scherpe af te zwakken om als krant te kunnen blijven verschijnen, is blijven bestaan tot maart 1941, dus nog na mei 1940. Men hechtte na mei 1940 nog meer belang aan "Ulenspiegel", dat ondertussen, ik meen vanaf juni 1940, een dagblad geworden was, omdat het één van de voornaamste spreekbuizen werd - en in Vlaanderen de enige spreekbuis - waarmee de kommunisten de bevolking konden bereiken. Het verscheen dan ook vanaf juni 1940 onder de titel "Ulenspiegel, Volksdagblad voor Vlaanderen".

J.Olsen : Een vraag : waarom werd dit blad gedrukt op de persen van de vooroorlogse Volk en Staat?

J.Debrouwere : Inderdaad werd "Ulenspiegel" toen gedrukt bij Janssens in de Kerkstraat. Die zaak bestaat trouwens nog. Janssens was volgens mij wel een flamin-gant, en hij drukte weliswaar Volk en Staat, maar hij drukte van alles, en doet dat nog. Maar het was in geen geval een drukkerij van het V.N.V. Wel was het één van de beter uitgeruste drukkerijen in het antwerpse.

Maar er blijven vraagtekens. "Ulenspiegel" wordt in juni 1940 een dagblad, gaat verschijnen onder de duitse bezetting en de duitse censuur wordt inderdaad uit-geoeffend. Maar het blad verschijnt en wordt toegelaten. Dat duurt tot maart 1941. Intussen zijn er mensen in de K.P. die in het verzet gaan. Ondertussen worden er mensen aangehouden, bvb. in oktober 1940. In Hoboken heeft trouwens een razzia plaats, waarbij een paar mensen van de K.P. - onder wie een lid van het Centraal komitee en gemeenteraadslid voor Hoboken - worden aangehouden. Deze man zal trouwens enkele maanden nadien in Keulen worden terechtgesteld. Dus men ziet aan de ene kant een semi-legale manifestatie van de K.P. onder de vorm van een dagblad, dat weliswaar geen K.P.-dagblad was maar het meest K.P.-gerichte dat op dat ogenblik verscheen, en waar in ieder geval K.P.-ers aan meewerkten, en aan de andere

kant het verzet en de aanhoudingen. Laat me zeggen dat dat het maksimum was wat op dat ogenblik mogelijk was.

R.Van Doorslaer : Ik denk aan Frans Van Haever, die na de oorlog verklaar de dat hij dat zelf financierde. Maar daar geloof ik toch niet in.

J.Debrouwere : Ik heb Van Haver na de oorlog nog gekend als korrekteur op "De Rode Vaan". Hij heeft trouwens na de oorlog moeilijkheden gehad. Hij werd voor kollaboratiefeiten veroordeeld, en al was het een kleine straf, er was een veroordeling. Ik vermoed wel dat hij, met zijn verklaring dat hij zelf het blad financierde, de zaak op zijn rug genomen heeft, de schuld op zich genomen heeft.

R.Van Doorslaer : Waar haalde de K.P. de financiële middelen vandaan om voor de oorlog al die publikaties te betalen?

J.Debrouwere : Er is natuurlijk een groot verschil tussen financiële middelen bijeenkrijgen in een periode voor de oorlog, of in een periode tijdens de oorlog. Want hoe dan ook, tot in het begin van het jaar 1941, is er vanwege de duitse overheid - en hier moet men ook diversifiëren - een tolerantie tegenover de kommunisten. Men heeft ze per slot van rekening ook uit Frankrijk teruggebracht, samen met andere gedeporteerden. En men liet inderdaad zoiets als "Ulenspiegel" toe. Het werd weliswaar gecensureerd, maar het mocht verschijnen. De censuur werd toendertijd vooral door de Wehrmacht uitgeoefend, en dingen die beledigend waren, of geacht werden het te zijn voor de Wehrmacht werden er uit gehaald. Dingen waarvan de Wehrmacht veronderstelde dat zij zaken meedeelde die beter niet werden geweten, werden er ook uit gehaald. Maar het blad verscheen. Aan de andere kant zijn er dan die mensen die in de illegaliteit gaan. Die beginnen met wat de weerstand gaat worden. Ik denk aan Lenaerts van Hoboken, ik denk aan anderen. Ik heb ook gehoord dat er in die periode onder de antwerpse kommunisten zelf diskussies waren over wat men moest doen. Lenaerts kreeg een dagvaarding thuis, hij moest zich gaan aanmelden bij de Wehrmacht, bij het Kriegsgericht. Mij werd verteld dat er zich dan een diskussie ontspon tussen de antwerpse kommunisten, of hij moest gaan ja dan neen.

R.Van Doorslaer : Het federaal komitee heeft toen inderdaad beslist dat Georges Lenaerts zich moest aanmelden.

J.Debrouwere : Leo Michielsens heeft mij trouwens verteld over de diskussie die

er toen geweest is. Blijkbaar waren er dus verschillende standpunten.

J.Olsen : Er verschijnt nu voor het ogenblik een reeks werken over de Tweede Wereldoorlog (Bericht van de tweede oorlog - Amsterdam Boek), waarin fragmentarische artikels voorkomen. In deel 4 verscheen een artikel over "Zigzag de oorlog in", waaruit men kan opmaken dat in de C.P.N. tussen mei 1940 en juni 1941 zeer diverse houdingen aan bod kwamen : er was de verzetshouding, maar er was ook de houding om zoveel als nog mogelijk was openlijk te werken, en de diverse ideologische verantwoordingen hiervoor. Ik denk niet dat men het in de kommunistische middens zo roerend eens was over die houding.

R.Van Doorslaer : Dat is juist, maar er waren verschillen. Nederland stond onder een burgerlijk bestuur van bij het begin, en dat was niet het geval in België. En dat bepaalde ook voor een groot deel de houding van de bezetter ten overstaan van de kommunisten.

J.Debrouwere : Ik zou willen terugkomen op Van Extergem. Hoe moet hij zich gevoeld hebben in die situatie? Het niet-aanvalspakt heeft toch wel een rol gespeeld?

R.Van Doorslaer : Maar Van Extergem was toch een man van de partij ...

J.Debrouwere : Na 1930 wordt hij meer en meer een man van de partij. Hij komt in het Centraal komitee, in het politiek buro, en daar is hij een partijman. Lees al zijn artikels : hij is volop verdediger van de partij. Maar ik blijf bij mijn vraag : hoe moet hij zich gevoeld hebben in die periode? Want er was geen eensgezindheid in de partijen over het niet-aanvalspakt, er waren partijen die het er niet mee eens waren. Dus meen ik dat er bij hem, en ook bij andere kommunisten, verschillen waren, zowel in Frankrijk, in Nederland, als in België. En blijkbaar heeft men het fascistisch gevaar en wat het ging betekenen in de oorlog, niet op zijn volle gewicht geschat, heeft men niet zien aankomen wat het zou worden. Ik stel mij de vraag : in hoeverre zag Van Extergem wat er op hem afkwam, ook tijdens de duitse bezetting, en in hoeverre voelde hij zich misschien teruggeplaatst in de periode van de eerste wereldoorlog.

R.Van Doorslaer : Daarop zou ik willen inpikken. En dan kom ik terug op de vraagstelling : waarom wordt Van Extergem, na het uitbreken van de oorlog - dus na april 1940 - wél de leidende figuur in de partij, en wordt Van den Boom min of meer opzijgeschoven?

J. Debrouwere : Dus gij vermoedt in feite dat op dat ogenblik opzettelijk "de flamingant", de man met het flamingantistische imago, naar voor wordt geschoven.

R. Van Doorslaer : Na een aantal discussies is mij wel duidelijk geworden dat Van den Boom dé grote voorstander was van de politiek om de duitse soldaat te zien als een proletariër in uniform. Dit standpunt ging natuurlijk erg ver. Ook in Frankrijk is men zover gegaan daar enkele kommunisten bij te betrekken. En ik meen dat men, ook in de leiding van de belgische K.P., het daar niet mee eens was. En dat dat precies de reden is geweest waarom men de "tweede man", Van Extergem, aan het hoofd van die vlaamse vleugel heeft gezet. Terwijl langs de andere kant "Ulenpiegel" dat onder leiding staat van Van Extergem, toch wel een eind in de eerstgenoemde richting gaat.

H. Balthazar : Dat zijn zeer moeilijke vragen. Maar het is, naar mijn mening, evident dat er niet alleen in de K.P., maar in alle politieke groepen een zoeken is naar een houding, wanneer het oorlogskonflikt duidelijk ging uitbreken. Dat is normaal. Als je zoekt en je neemt een bepaalde houding aan, dan probeer je die houding ook te ideologiseren. Dat wil zeggen dat diegene die bvb. een houding heeft aangenomen van een "aanwezigheidspolitiek", zoals een gedeelte van de K.P. toch getracht heeft te doen, men gaat ideologiseren in de zin dat je op dat moment over het fascisme lichtjes andere aksenten gaat leggen, dan wanneer je helemaal in de illegaliteit tegenover dat fascisme staat. In de zin van : het fascisme is natuurlijk onze natuurlijke vijand, maar wat nu gebeurt is een soort golfbeweging, een destruktie-golf, maar in die destruktie-golf zullen we nieuwe kansen krijgen... Iedereen heeft dat op zijn manier geprobeerd, ook De Man. En welke richting is dat niet uitgegaan...

Maar er is ook de gewoon-menselijke zaak. Van Extergem moet, naar mijn oordeel, op dat ogenblik wel een grotere rol gaan spelen, omdat hij in de K.P. de enige man is die emotionele en menselijke banden heeft met figuren uit het flamingantisme, omdat hij die vroeger gekend heeft.

R. Van Doorslaer : Mag ik daar een aantal feiten aan toevoegen? Wie werkte er mee aan "Ulenpiegel"? Een Frans Van Haver, een Schillemans, en daarrond een aantal mensen doe eveneens uit de democratische vleugel van de Frontpartij kwamen. Van Extergem kende die mensen persoonlijk van vroeger. Hen gaat men aanspreken om "Ulenpiegel" mee uit te bouwen, vermits het de enige oplossing was, en financieel haalbaar. Zo is er het voorbeeld van een Victor Brunclair, die in "Ulenpiegel" werkte en één van de enigen was uit de Clarté-groep of errond, terwijl die groep toch een vlaams-demokratische tendens vertegenwoordigde.

J. Debrouwere : Ik meen dat Balthazar een deel van de sluier heeft weggenomen, want volgens mij moet men de figuur van Van Extergem wat scheiden van de mens Van Extergem. Zie maar het proces van 1920 en die emotionele scène tussen Borms en Van Extergem. Tussen die twee mensen is een emotionele band ontstaan tijdens de eerste wereldoorlog, toen zij in het bezette Vlaanderen aan politiek deden. Men was wel elkaars tegenstrever op velerlei gebied, maar men voelde zich ergens verbonden. Men was flamingant en zocht naar de beste kansen. En dit is misschien de oplossing van het probleem, want Van Extergem stond hier tegenover mensen die hij gekend had. Zelfs al bestrijdt men elkaar, kan men toch persoonlijk zekere banden onderhouden.

C. De Smet : Picard zegt trouwens dat Van Extergem en Borms mekaar nog gezien hebben in 1940. Er moest niet noodzakelijk een overeenstemming zijn, om toch nog kontakten met mekaar gehad te hebben.

H. Balthazar : Maar er is niet alleen Borms, want Borms was een sterfiguur. Men moet heel die eerder anonieme massa van sekondaire militanten zien. Het is een zeer menselijke reflex, wanneer men elkaar in onzekere tijden ontmoet, men gaat praten. En als sekondaire militant probeer je dan toch een houding in te nemen, probeer je je beter geïnformeerd te tonen dan je in feite dikwijls bent. En dat zijn contactpunten die van fundamenteel belang zijn in zulke periode. Trouwens, naar mijn oordeel is dat het interessantste aspect. Want als je gaat zoeken, is Van Extergem als figuur interessant, maar daarenboven is hij als eksponent van een bepaald soort flamingantisme interessant. Bovendien is het nuttig om na te gaan in welke mate die man duidelijk de K.P.-kant kiest na 1930 : door zijn keuze is o.m. ook bepaald in welke mate de K.P. ten overstaan van dat flamingantisme een bepaalde rol heeft gespeeld. Tot hoever kan dat eigenlijk gaan? Wij hebben het reeds gezegd : de K.P. is in zijn totaliteit nooit radikaal flamingant geweest tot het separatisme toe. Dat is misschien wel in resoluties naar voor gekomen, maar wat fundamenteel is : de kollektieve mentaliteit van de meest gemiddelde K.P.-militant loopt in een heel andere richting. Dat kan je gemakkelijk zien naarmate de oorlog vordert en dat kan men afleiden uit de kollektieve mentaliteit van de K.P. na 1945. Moest het radikaal flamingantisme in de K.P. diep geworteld gezeten hebben, dan zouden we ook na de oorlog andere houdingen gezien hebben.

C. De Smet : Daarom zei ik daarjuist dat men Van Extergem moet zien als iemand die met zijn gevoelens rekening houdt. Moest Van Extergem meer het karakter van Van den Boom gehad hebben, hij zou in staat geweest zijn met alles te breken. Hij kon dat echter niet, en daarom moet men er rekening mee houden dat hij geen koele berekenaar was.

J.Verhelst : Men stond tegenover een fasciserende beweging in de jaren dertig. Wanneer op een gegeven ogenblik de toestand zeer scherp wordt - wanneer de oorlog gaat uitbreken - heeft men anderzijds nog altijd die emotionele banden met een aantal figuren uit dat rechtse flamingantisme. Bovendien herinnert men zich dat het vlaamse flamingantisme helemaal in het begin democratische trekken had en anti-militaristisch was. Gaat men dan niet die figuren uitkiezen om te benaderen in functie van de hoop die oorspronkelijke trekken in het flamingantisme terug op te wekken, om van interne kontradikties in de fasciserende beweging gebruik te kunnen maken? Was dat een tactische zet?

J.Olsen : Ik denk van wel. Ik herinner mij een kleine anekdote: in 1939, op de Ijzerbedevaart, kolporteerde het Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond met het blad van de Katholieke Jonge Vredesactie, wat dus een volledig anti-militaristische aktie was.

Maar om verder te gaan. Wat waren de heilsverwachtingen van 1914? Toen leefde de hoop op vlaamse gelijkberechtiging bij alle activisten, in België voor de enen, buiten België om voor de anderen. In 1940 hadden wij maar een uitgesproken heilsverwachting van een louter vlaamse of heel-nederlandse staatsvorming. Fundamenteel verschillend met de bezetting door het keizerlijke Duitsland is de aanwezigheid van de kazi's en het inspelen in de kollaboratiepolitiek van de nazi-ideologie.

Na enkele maanden (duurde het eigenlijk wel zo lang?) gaan de Duitsers de verspreiding van de grootnederlandse gedachte niet meer toelaten, zelfs wanneer ze autoritair gericht of getint was. De basis stelde niet éénmaal vast dat een dergelijke verordening bestond. De activisten van 1914-18 waren nog onder mekaar, ondanks wat hen belette éénstemmig mee te doen. De menselijke band is bij de meesten hard voorhanden gebleven. Jef Van Extergem was de man van het Vlaamse Blok voor Zelfbestuur en Democratie. Het is dikwijls zo dat kleinere groepen bombastische namen dragen. In elk geval was Van Extergem de man die via dit front streed tegen het V.N.V. en de rechtse stromingen in het partijpolitieke vlaams-nationalisme. Gaat hij dan verzoenender tegenover ditzelfde V.N.V. staan wanneer het onder de bezetting meer vleugelslag krijgt en nader komt te staan bij de nationaal-socialistische ideologie? Dat betwijfel ik toch.

DE KOMMUNISTISCHE PARTIJ IN 1940.

R. Van Doorslaer : Ik had nog een opmerking willen maken over het algemeen klimaat aan de basis van de K.P. tegenover de vlaamse stelling in de Kommunistische partij. Dat ging toch eigenlijk niet zo diep, er waren andere elementen die belangrijker waren. In de eerste plaats, de afkeer van het reformisme in de B.W.P., dat volgens mij voor die militanten, ook in Vlaanderen, het voornaamste element was. Wat gebeurt er echter tijdens de oorlog, hoe is bijv. de houding van de V.K.P. tegenover - ik noem hier - de zaak Grammens, de vernederlandsing van een aantal scholen in het brusselse. Als men de klandestiene krant "De Strijd" die te Brussel verschijnt, er op naleest, kan men vaststellen dat men heel emotioneel reageert. Zij zeggen : in de huidige toestand - dus van de bezetting - is zo'n zaak een toegeven aan het fascisme, dus een fascisering van die scholen in Brussel. Terwijl zij toch moeten geweten hebben dat de vlaamse beweging als dusdanig reeds lang voor de oorlog ijverde voor de toepassing van de taalwetten van 1932. En dat een Grammens niet de figuur was die goed over de baan kon met het V.N.V. En toch is men zich heel emotioneel tegen die zaak gaan verzetten.

J. Debrouwere : Ik blijf nog voortpiekeren over de vragen die Van Doorslaer hier heeft opgeworpen. Ik kan het mij persoonlijk zo voorstellen : hoe heeft de K.P. gereageerd onmiddellijk na mei 1940? De eerste reflex is geweest : de K.P. behouden als structuur en als organisatie, dus als politieke partij. Dus niet doen wat Hendrik De Man met de B.W.P. had gedaan. En om al die redenen gaat men zich afzetten tegen de B.W.P. Men mag ook niet vergeten dat een boel mensen in de K.P. op dat ogenblik niet beschikbaar waren : er waren er krijgsgevangen gemaakt, sommigen waren gevlucht, anderen zaten in Frankrijk. Vergeten we niet dat de K.P., toen nog meer dan nu, een sterke arbeidersbasis had, ook in de federale komitees en in het Centraal komitee. En door het feit dat zij gewone soldaten waren, waren zij op dat ogenblik krijgsgevangen. Het stel dat ronddoelde keerde druppelsgewijs uit Frankrijk terug. Een deel van het leidende kader werd in de eerste oorlogsdagen aangehouden. Daarvan kwamen er uit het zuiden van Frankrijk terug - ik noem hier Pierre Joye en Sam Herssens o.a. Pierre Joye vertelde mij dat, toen zij met dezelfde autobussen naar België gevoerd werden samen met andere aangehouden, er door de mensen van Rex, van het V.N.V., door al wat in die autobussen zat, voorgesteld werd een groot verbroederingsfeest te houden. Maar de kommunisten die daartussen zaten, schuwden het contact met die anderen, zij stonden er huiverig tegenover. Maar anderzijds zijn zij spinnijdig op de belgische overheid, die hen had doen aanhouden en in Le Vernet hadden gestopt in onplezierige omstandigheden.

En met die psychologische faktor moet rekening gehouden worden : van hen kon men geen simpatie verwachten.

Men moet ook rekening houden met andere factoren. Toen bestond, net zo min als nu, een uitgesproken flamingantistische reflex bij de meeste kommunistische militanten. Toen bestond ook nog het besef, meer dan nu, dat men met frans - hoe dan ook - verder geraakte, en keek men op naar het grote Frankrijk met zijn revolutionaire tradities en naar de franse kommunistische partij. En dat vond men terug in de federale komitees, in de afdelingskomitees, en het is daar dat de dingen worden uitgevoerd. En dan ziet men wel ergens een groep staan rond "Ulenspiegel", die op dat ogenblik spreekt - of denkt te spreken - in naam van de K.P. Maar op dat ogenblik moest die kommunistische partij terug heropgericht worden, want zij was uiteengeslagen door de oorlogsfeiten. Nadien gaat men terug mensen bij elkaar halen en dan evolueren ook de zaken. Nu stel ik mij ook wel de vraag in hoeverre die mensen rond "Ulenspiegel" konden spreken in naam van de Kommunistische partij.

R. Van Doorslaer : Er zijn inderdaad een reeks mensen aangehouden. Als ik de namen bekijk zie ik een Edgar Lalmand, als enig lid van het politiek bureau, Ferdinand Minnaert als enig lid van het uitvoerend bureau van de V.K.P., Isidoor Heyndels, senator voor Brussel, Degeer Adèle, volksvertegenwoordiger voor Luik, Fernand Jacquemotte, voorzitter van de "Vrienden van de Sovjet-Unie." Dan nog Pierre Joye als man van "La Voix du Peuple". En volgens mij is het, wat het leidend kader betreft, daarmee gedaan.

J. Olsen : In de groep die naar Abbeville gedeporteerd werd, bestond een belangrijk onderdeel uit Bruggelingen, naast joden, die blijkbaar aangehouden werden omdat de nazi's in België waren binnengevallen (begrijpe wie kan), een op elk gebied zeer gevarieerde groep, zowel ideologisch als sociologisch. Maar in die groep Bruggelingen bevonden zich twee vooraanstaande brugse kommunistische militanten. Samen met Van Severen werden ze in de fameuze kiosk opgesloten. Vermoedelijk is daar één van teruggekomen...

Ik zou ook nog het volgende willen inbrengen. Wanneer wij spreken over de aanhoudingen van 1940, denken wij aan de groep die naar Le Vernet werd gevoerd, aan de mensen die naar Abbeville werden gebracht, aan sommigen die in Engeland geëindigd zijn en die slechts na de oorlog teruggekeerd zijn en op deze manier zeker niet in de kollaboratie konden terecht komen. Maar er zijn duizenden aanhoudingen geweest van mensen, die door de lokale overheden werden opgesloten in gevangnissen, of zelfs in een interneringskamp in Lombardzijde geëindigd zijn. In het Brugse Handelsblad is daarover onlangs een reportage verschenen. In Brugge zijn er veel meer mensen aangehouden geweest dan diegenen die bvb. met Van Severen naar Frank-

rijk werden gedeporteerd. Ik beeld mij in dat dit naast Antwerpen ook bvb. in Luik gebeurde, zoals in veel andere centra. Tussen de aangehouden en zullen zich veel mensen bevonden hebben van extreem-rechtse groeperingen, maar ook leden van de K.P., andere linksen, joden, statenlozen en mensen van wie men zich zal afvragen onder wie weet welk voorwendsel die aangehouden werden.

J. Debrouwere : Ik geloof ook niet dat de lijst van namen volledig is. Maar er is nog wel een andere faktor. Er werd daarnet gesproken over de krijgsgevangenen. Maar die waren voor mei 1940 gemobiliseerd en nu stel ik mij de vraag of er op dat ogenblik door de militaire justitie in België aanhoudingen in het leger gebeurd zijn? Vergeet niet dat er op dat ogenblik 600.000 mannen gemobiliseerd waren.

R. Van Doorslaer : Er zijn toen inderdaad wel aanhoudingen geweest en er zijn zelfs een aantal processen gevoerd, bvb. voor het maken van propaganda in het leger. Ik geef een voorbeeld : Georges Hebbelinck uit Gent, die aangehouden is en een proces heeft gekregen. Maar dat is allemaal erg moeilijk na te gaan.

J. Verhelst : Ik geloof dat de duur van de afwezigheid belangrijker is geweest dan het feit van aangehouden geweest te zijn, zelfs gedurende een bepaalde periode. En in dat geval zouden wij moeten onderzoeken of in de groep van krijgsgevangenen militanten aanwezig waren, want dat is de belangrijkste groep die het langst afwezig is gebleven.

R. Van Doorslaer : Ik zou toch nog even willen antwoorden op de vraagstelling van Jan Debrouwere in hoeverre "Ulenspiegel" als krant op zeker ogenblik nog wel kon spreken in naam van de K.P. Ik zou daar positief op willen antwoorden : dat kon inderdaad. Want in Brussel, en ook in Antwerpen, was de meerderheid van de kaders die toch de politiek gingen bepalen, intact gebleven. Dat lijkt mij belangrijk. En ook het feit dat op dat ogenblik de voornaamste man van de Komintern voor West-Europa, Eugeen Fried, aanwezig was in België, en die zal in Brussel toch wel zijn zeg gehad hebben.

H. Balthazar : Dat kan waar zijn, en toch kan Jan Debrouwere nog gelijk hebben. Want het is niet omdat diegenen die nog aanwezig zijn, vanaf de vertegenwoordiger van de Komintern tot en met de leidende kaders van de partij, niet zijn opgetreden in "Ulenspiegel", dat "Ulenspiegel" werkelijk de hele atmosfeer van het totaal militantenpubliek van de K.P. vertegenwoordigt. En ik geloof dat Debrouwere daarin

gelijk heeft. Het is het enige initiatief geweest dat mogelijk was, in een vrij verwarringgevend periode, maar ik geloof dat het niet tipisch is voor de K.P. Het is trouwens iets dat mij meteen in de tezis van Van Doorslaer is opgevallen. Hoe dit mogelijk is geweest, is één van de vraagstukken die mij altijd geboeid hebben.

R. Van Doorslaer : Het is in ieder geval één uiting van de lijn van de partij en van haar leiding op dat ogenblik. Of dat overeenkomt met de houding van een aantal basismilitanten, die vraag moeten wij toch min of meer negatief beantwoorden meen ik.

H. Balthazar : Alhoewel die vraag interessant is, omdat die ons nader brengt tot de vraag in hoeverre het flamingantisme ooit een basis heeft gehad in die partij, of er een soort emotioneel gevoelen is geweest.

J. Olsen : Wat die periode betreft van de eerste bezettingsweken, heeft men zich op dat ogenblik weinig kunnen bezighouden met politieke aktie. Het was een periode waarin men zich de vraag stelde - in juni altans - : hoe geraak ik nog ooit in kontakt met deze of gene, hoe verbindingen te leggen. Alles begon al wel zo'n beetje wakker te geraken. En als de opmerking in "L'An 40" juist is, heeft de K.P. toch een poging gedaan om "La Voix du Peuple" terug te laten verschijnen. Een andere vraag : is er ook een franstalige tegenhanger geweest van "Ulenspiegel"?

R. Van Doorslaer : Ik zou zeggen "Liberté" in mindere of meerdere mate. Dat was geen blad dat onder de hoede stond van de kommunisten, maar wel een blad waaraan de kommunisten bleven meewerken. Het was een weekblad waarin mensen van de volksfrontideologie (om ze zo te noemen) schreven en dat ook nog tijdens de oorlog een tijdlang bleef verschijnen, met medewerking van de kommunisten. En men vindt er een min of meer gelijklopende houding in terug als in "Ulenspiegel".

J. Olsen : Er is wel een enigszins veranderde houding sinds het niet-aanvalspakt en zoals Balthazar zegt, tracht men dat te gaan ideologiseren. Men stelt zaken voorop, zoals : de Duitsers treden toch op tegen de plutokratie, tegen het westers kapitalisme, en het zou toch veel gemakkelijker zijn indien wij iets gemeenschappelijks konden nastreven of samen konden doen...

J. Debrouwere : Ik geloof dat het in feite beperkt bleef tot de notie : het gaat

hier om een oorlog tussen imperialismen, en daar heeft de arbeidersklasse niets mee te maken.

H.Balthazar : Wij mogen niet vergeten dat de Kommunistische partij marginaal bleef, in die zin dat zij geen zeer grote doorbraak had inzake mobiliseerbaarheid van de massa's, en in het normale verkiezingsspel. Zij was daarin marginaal en had er alle kenmerken van. Iemand die in die positie tracht te vechten, vertrekt veel meer van een aantal praktische lijnen waarin een interessant domein wordt onderkend, dat misschien een doorbraak kan betekenen en waardoor men de marginaliteit kan verliezen. Dat speelt toch een grote rol.

ARBEIDERSBAZIS,

R.Van Doorslaer : Volgens mij is er één belangrijke periode waar het element flamingantisme ook aan de basis bij de kommunistische militanten aanwezig was, en dat was de periode van 1919 tot 1921, waar toch bij een aantal groepen, en zeker in Antwerpen, deze tendens aanwezig was.

H.Balthazar : Maar dat was geen arbeidersbasis ...

R.Van Doorslaer : Dat was bij deze erg kleine groepen toch wel een arbeidersbasis.

H.Balthazar : Het was meer een konglomeraat van individuen.

C.De Smet : En een tweede opmerking. In die periode is er een zekere aktiviteit, maar hoeveel van die mensen gaan naar de K.P.?

J.Debrouwere : Ik kan daar een deelantwoord op geven. Mijn grootvader was hoofdredakteur van "De Internationale", heeft gearzeld tussen Van Overstraeten en Jacquemotte, en heeft niet deelgenomen aan het stichtingskongres van 4 september 1921 van de Verenigde Kommunistische partij, om vlaamsvoelende redenen. Waar kwam hij vandaan? Uit een arm gezin van mannen die de oogst gingen doen in Frankrijk, (hij kwam trouwens uit het Kortrijkse), kwam naar Antwerpen en werd daar 4 jaar soldaat. Hij volgde 's avonds de kursussen aan de akademie, kwam in die intellektualiserende atmosfeer van voor de oorlog terecht, en werd - als ge wilt - een

intellektualiserend autodidakt. Hij is trouwens ook bij de Minderheidssocialisten geweest. En een stel mensen die tot diezelfde richting behoorden zijn bij de Minderheidssocialisten een rol gaan spelen. Er was bvb. de groep in Merksem, die de sterkste groep in de Minderheidssocialisten was, en die ongeveer tot dat milieu behoorde. Die mensen waren enthousiast over de Oktoberrevolutie, onderhielden kontakten met Van Extergem, maar zij keken wel enigszins op hem neer - hij was de man van de S.J.W. en dus het jongere element. Na de oorlog werden zij niet opgenomen in de B.W.P., maar bleven zich tot de B.W.P. rekenen. Zij gaan dan rond "De Internationale" een groep oprichten, die zo om de twee weken van naam verandert, al naargelang het pamflet dat uitgegeven wordt : federatie Antwerpen van de Kommunistische partij, Kommunistische partij, Kommunistische partij van België, Kommunistenbond. Zij worden aangesproken door Jacquemotte, door Van Overstraeten, en mijn grootvader, die in feite de leider van de groep was en de naam van politiek sekretaris kreeg, die weigerachtig stond tegenover Van Overstraeten, was ervan overtuigd dat de brusselaar Van Overstraeten een franskiljon en een avonturier was. Hij gaat niet mee op 4 september 1921 en neemt dus geen deel aan het stichtingskongres. En daar eindigt ook zijn rol in alles wat met de Kommunistische partij te maken heeft.

C.De Smet : Ik denk dat men alleen in Gent kan spreken van een arbeidersbasis in de vlaamse beweging, met de vredesgroep van de socialistische partij.

J.Debrouwere : Er waren ook nog andere groepen, zoals bvb. in Niel, alhoewel het daar ook weer geen steenbakkers waren. Maar het waren wel mensen uit hetzelfde milieu, omdat ze ertoe werden aangetrokken. De doorbraak - die dan nog relatief is - naar de arbeiders, gebeurt rond 1925.

H.Balthazar : Maar daar speelt het flamingantisme niet de voornaamste rol.

J.Olsen : Maar het speelt wel een zekere rol. Men zou de vraag kunnen stellen in hoeverre het socialisme - of de democratie - (en men bedoelt hier niet noodzakelijk de B.W.P.) eigenlijk wel een rol speelt in het vlaams-nationalisme. En met socialisme bedoel ik de ideologie.

H.Balthazar : Dat speelt nagenoeg geen rol. Het is een anti-pode.

J.Olsen : Ik geloof niet dat het een anti-pode is. Trouwens, dat heeft toch zijn rol gespeeld in het antwerpse vlaams-nationalisme in de twintiger jaren bij be-

paalde antwerpse vlaams-nationalisten.

H.Balthazar : Dat is juist, maar ik geloof dat er, wanneer je over dat flamingantisme spreekt in de periode die gaat van de generatie die opgegroeid is voor de eerste wereldoorlog, erin en ogenblikkelijk daarna, twee groepen duidelijk moeten onderscheiden worden : de stedelijke groep en de niet-stedelijke groep. En binnen de stedelijke groep is de niet-gelovige groep natuurlijk die groep die zich het eerst vragen gaat stellen. Daarin zult ge de radikalisering zien van de autodidakten, de intellectuelen, de half-intellectuelen die hun weg gaan zoeken, en waarvan er verschillende inderdaad vanuit een sterk radikaal flamingantisme, maar een even sterk socialistisch revolutionair bewustzijn hun weg gaan zoeken. Daar behoort een Van Extergem toe. Maar uiteindelijk is dit binnen de stad reeds een minderheid, en landelijk een zeer kleine minderheid. De grote kracht van de vlaams-nationale opgang die tenslotte vanaf de eerste wereldoorlog zijn echte massificatiekansen krijgt, bevat emancipatorische trekken, heeft dus een democratische grond. Maar er is ook een tegenstelling : het is tegelijkertijd emancipatorisch en sterk traditionalistisch. De ideologisering gebeurt op motieven die eigenlijk helemaal tegen het socialisme ingaan. Het hangt vaak nog dichter bij het katholicisme, en dikwijls wil men zelfs katholieker zijn dan de paus. Het is ook een teruggrijpen naar het eigen, vertrouwde milieu, naar sterk traditionalistische zaken, die uiteindelijk de anti-pode zullen zijn van het socialisme.

J.Olsen : Maar dan toch in de periode tussen de twee wereldoorlogen met een zeer sterke inbreng van het anti-militarisme, via de V.O.S., en met de ervaringen van de eerste wereldoorlog.

H.Balthazar : Natuurlijk is er ook dat oprecht, emotioneel anti-militarisme van de kleine man. Enkel moet men zien hoe dit anti-militarisme in concrete politieke attitudes wordt omgezet.

J.Verhelst : Daar komt nog bij dat (in het geval van Aalst bvb.) de flamingante arbeidersbasis - voorzover aanwezig - in meerderheid mee geëvolueerd is in V.N.V.-richting i.p.v. naar links.

J.Olsen : De kaders voor een mogelijke zwenking naar links in het vlaams-nationalisme waren in Antwerpen. Men zou Herman Vos niet als een zeer linkse figuur kunnen beschouwen, maar rond hem, rond de Frontpartij, waren er mogelijkheden. Vergeet ook niet dat na de eerste wereldoorlog er de Clarté-groep was, waarvan gesproken werd. Ergens was er ook een sfeer van simpatie tegenover een humanisme,

dat zich uitdrukte in de werken van Wies Moens - dus wel die van na de eerste wereldoorlog en niet die van de dertiger jaren.

R.Van Doorslaer : Een voorbeeld van een paar mensen in die Clarté-groep : Van Roosbroeck, Tanrez, Van den Bergh, Parasis, Antoon Jacob... Waar zijn die mensen uiteindelijk allemaal terecht gekomen?

J.Debrouwere : Ik geloof dat men hier wel rekening moet houden met de weerslag van de eerste wereldoorlog, meer dan met deze van de tweede wereldoorlog. De eerste wereldoorlog is een echte breuk : men zegt, dat mag niet meer gebeuren, er is de algemene broederschap zoals Marnix Gijsen het uitdrukte "Geef mij een vaderland dat ik kan beminnen, maar doe dat ik alle vaderlanden kan beminnen.." Bekijken wij eens heel die sfeer. Dat heeft in Vlaanderen zijn weerslag gehad op een stel mensen die van het front zijn teruggekomen en die de Frontpartij hebben opgericht. Dat heeft ook zijn weerslag gehad bij diegenen die in Vlaanderen gebleven waren, maar bij die beweging zijn gaan aanleunen. Dat heeft een tijdlang doorgewerkt in bvb. die Clarté-groep. Maar zolang heeft dat niet geduurd en zo diepgaand was het ook weer niet. Trouwens, de democratische reflex van de Frontpartij heeft moeilijk weerstand geboden. Ze is snel naar rechts en naar de fascisering geëvolueerd. Mensen lijk een Herman Vos bvb. hebben dan ook de Frontpartij verlaten, en hij was geen uitzondering.

R.Van Doorslaer : Als het vlaamse front op een bepaald ogenblik moet gaan kiezen tussen V.N.V. en niet-V.N.V., wie gaat er dan met Timmermans mee? Toch de grote meerderheid...

J.Debrouwere : Er was ook de manier waarop een Van Puymbroeck bvb., de hoofdredakteur van "De Schelde", ineens een ommezwaai maakt. Dat blijkt uit dat beruchte artikel van hem, al zal de evolutie wel lang tevoren ingezet zijn. Willemsen schrijft er trouwens over in zijn geschiedenis van het vlaams nationalisme en citeert dat hoofdartikel. Hij was eerst een tegenstrever van het V.N.V. en dan plots, een ommezwaai, en om met de woorden van Balthazar te spreken, wordt hij "katholieker dan de paus".

J.Verhelst : Dan stel ik mij de vraag of de niet-aanwezigheid van links in de frontbeweging aan het front, niet één van de hoofdoorzaken is.

J.Debrouwere : Dat is juist. Nemen wij als voorbeeld de Oktoberrevolutie. Die

heeft haar weerslag in Frankrijk, in Duitsland, samen natuurlijk met het einde van de oorlog. Dat alles gebeurt in een sfeer van toenemende sociale spanning in Duitsland. Tijdens die periode zijn daar 250.000 arbeiders in staking, waarin zij politieke eisen stellen. En daarenboven is er de simpatie voor de Oktoberrevolutie, wat wel belangrijk is. Maar wat gebeurt er op dat ogenblik aan het belgische front, wat gebeurt er met de Frontbeweging? Daarvan heb ik weinig of niets teruggevonden.

J.Olsen : Volgens mij, en bepaalde mensen die de Frontbeweging aan het front mee-maakten, is de aktie van de flaminganten aan het front overroepen geworden. Maar er is ook een beweging geweest die men volledig verzwegen heeft, nl. de beweging van Pira, een antwerps vrijzinnig flamingant, links en konsekvent anti-militarist.

H.Balthazar : Die heeft geen werkelijke rol gespeeld. De belgische autoriteiten hebben ogenblikkelijk het belang van de Frontbeweging onderkend en het is duidelijk iets waar ze rekening mee gehouden hebben. Natuurlijk ieder op zijn manier.

J.Debrouwer : Omdat die vraag mij een tijdlang geïnteresseerd heeft, heb ik daarover eens een gesprek gehad met Borginon. Hij vertelde me toen dat vanwege de leiding van de Frontbeweging in oktober 1917 alles ondernomen werd - al was dat niet veel, maar dat was ook niet nodig - om gelijk welke kleine manifestatie van simpatie met de Oktoberrevolutie onmiddellijk te ondervangen.

J.Olsen : Begrijpelijk als men uit hun ideologie vertrekt, wat zeker leefde bij die jongens die in 1917 aan het front stonden. Zij waren traditioneel katholiek, ergens hadden zij er geen simpatie voor, tweedens deed het gevaarlijk aan en ten derde werd het als een element van diversifikatie beschouwd.

H.Balthazar : Er is trouwens een enorm misverstand gegroeid tussen de leiding van de Frontbeweging en de legerleiding. Het is hoofdzakelijk de legerleiding geweest die de posities heeft bepaald tegenover de Frontbeweging. Want zij konden represief optreden. De loslopende parlementairen konden gaan bemiddelen - zoals een Van Cauwelaert wel deed - maar zij hadden geen machtspositie. En naar mijn oordeel heeft de legerleiding de Frontbeweging in de eerste plaats geïnterpreteerd niet zozeer van uit een kontekst van belgische politieke verhoudingen, maar wel vanuit een kontekst van militaire efficiency midden oorlogsoperaties. Het was een samenspel tussen die twee, maar het tweede was wel belangrijker. Het was een beweging die gewoonweg invloed zou kunnen hebben op de strijdvaardigheid van de troepen aan het front.

J.Olsen : Zij hebben dat ook gezien in korrelatie met wat hier in bezet België gebeurde, met de activisten. En zij hebben dat zelfs bevestigd gezien in het overlopen van een deel deserteurs, die een opdracht op een verschillende wijze interpreteerden.

H.Balthazar : Het is voornamelijk vanuit die hoek dat zij het benaderd hebben. En dat is begrijpelijk. Terwijl de Frontbeweging zelf eigenlijk bestond uit relatief brave jongens, kleinburgerlijke intellectuelen die de periode van voor 1914 hadden gekend. En wat was die periode? Het was een periode van enorme hoop in de vlaamse beweging, een periode waarin men, over alle partijen heen, aan invloed won. En zij hebben wel getracht om dit element te behouden in de oorlogssituatie en daardoor was hun houding tegenover die Oktoberrevolutie negatief. Negatief ook vanuit hun eigen sociologische oorsprong, maar ook vanuit hun pragmatische houding.

KOMMUNISME OF NATIONALISME.

J.Debrouwere : De vraag is eigenlijk : waar staat Van Extergem in de vlaamse beweging. Tijdens de eerste wereldoorlog staat hij ergens in de vlaamse beweging, vanaf 1929 en vooral na de Bormsverkiezingen, en wanneer hij in het partij-apparaat terechtkomt, wordt hij K.P.-militant. Hij heeft dan nog een zekere naam en prestige in bepaalde middens. Bewijs : de kleine coalitie van mei 1938. In de artikels die hij dan schrijft in de kommunistische pers, in "Het Vlaamsche Volk" gaat hij afstand nemen van zijn verleden, van zijn aktivisme.

J.Olsen : In een brief van Roza De Guchtenaere aan Domela Nieuwenhuis Nyegaard van 29 december 1923, schrijft zij : " de knelling door de katholieken wordt zo groot dat ik mij afvraag of men daaraan gaat ontkomen " - het gaat over het Godsvrede-standpunt. Zij heeft zich ergens afgezet tegen het kommunisme, niet in een antitese, maar toch heeft zij een houding moeten aannemen. En dat ziet men in artikels in het gentse weekblad "De Voorpost", waarin die stelling tegenover de kommunisten in verschillende artikels naar voren komt. Roza De Guchtenaere neemt op een zeker ogenblik in die artikelen de houding aan : kan een vlaams-nationalist een kommunist zijn. En zij antwoordt : hij kan kommunist zijn, maar geen lid van de Kommunistische partij.

Verder schrijft zij : de band van Godsvrede waarop de Frontpartij berust, begint de katholieken te knellen. Alles wijst er op dat we misschien eer dan we denken socialistische en rooms-katholieke groeperingen in de vlaams-nationale partij zullen tellen. Soms heb ik de indruk dat, wanneer men in brieven, tijdschriften en brochures uit het vlaams-nationalisme gaat pluizen, men daarin minder de neerslag vindt van de werkelijke diskussies. De stellingnamen tegen het socialisme bvb. zijn ergens verdrongen geweest, men durfde er niet over te praten. Alhoewel men toch met die zaken bezig is geweest.

En wat de "Dietsche Voorpost" betreft, die onder verschillende benamingen is verschenen, is de verdienste ervan geweest dat het een blad geweest is dat tot 1940 een grootnederlandse gedachte poneerde, maar losstond van het fascisme, ondanks bepaalde uitspraken, ondanks de zeer dubieuze houding in oorlogstijd van bepaalde medewerkers, enkel verklaarbaar door even dubieuze vooroorlogse kontakten. De algemene lijn van het blad en van de ploeg blijft bepalend.

R. Van Doorslaer : Roza De Guchteneere zegt op een bepaald ogenblik in het blad : voor ons is één ding belangrijk, dat is de dietsche staat, de samenvoeging van noord en zuid. Onder welke vorm dat kan geschieden - fascisme of kommunisme - blijft ons om het even.

J. Olsen : Dat werd geschreven in 1939 en toen zag men de zaken anders dan in 1926 of 1929. Wie in die tijd ook in de "Voorpost" schreef, was Boudewijn Maes, een figuur die de linkse strekking in het partij-nationalisme in de Frontpartij vertegenwoordigde. Hij is er ook niet akkoord mee blijven gaan, is aan de rand van de partij gaan staan, en is zelfs met afzonderlijke lijsten opgekomen.

R. Van Doorslaer : Maar de "Voorpost" is toch ook niet vrij te pleiten van een zeker racisme. Daarvoor kan ik een aantal artikels aanhalen. En niet tegen mensen - medeburgers van de belgische staat - die een andere taal spraken, maar wel bvb. t.o.v. de joden.

J. Verhelst : Mag ik even inpikken op wat Van Doorslaer zegt. Die stellingname van 1939 - "fascisme of kommunisme, is mij gelijk" - is politiek totaal onbelangrijk in de internationale machtspositie van het fascisme.

C. De Smet : Volgens mij is het een stelling die ruikt naar de eerste wereldoorlog. In 1928 zegt Van Extergem in een tekst : wij willen de erkenning van het nederlands, en of het de Duitsers zijn die ons dat geven, of de Belgen, kan ons niet

schelen. De taal van "fascisme of kommunisme, ons om het even" is hetzelfde. Wij willen onze rechten krijgen, en hoe wij die krijgen kan ons niet schelen.

J. Debrouwere : Maar de positie is essentieel verschillend van die van 14-18. Maar toegegeven, het zijn dikwijls dikke woorden. Neem Jozef Simons, die destijds één van zijn figuren in een boek liet zeggen : als ooit de russen naar België komen, moeten wij hen vragen of zij ons Frans-Vlaanderen teruggeven.

J. Verhelst : Maar qua politieke uitwerking heeft dat toch geen invloed. Men staat voor het fascisme, er is zelfs geen kans dat het kommunisme gaat komen. En wanneer men in die kontekst zegt "wanneer het nu het fascisme of het kommunisme is", is dat een intellektuele discussie zonder politiek belang.

R. Van Doorslaer : Het had politiek belang in die zin dat Roza De Guchtenaere niet zo enthousiast zal geweest zijn over de komst van de Duitsers hier. Zij wist toch wel dat men in Duitsland en in de Duitse politieke kringen niet hoog opliep met de Duitse idee, en dat zij haar tegenstanders, het V.N.V., zouden gaan steunen.

H. Balthazar : Of zij dit wist, betwijfel ik wel. Eén van de tragedies - zowel in Vlaams-nationale als rechts-belgicistische kringen - is dat men zich helemaal misrekende in de prognose van Duitse intenties. Er was weinig groot politiek talent voorhanden om uit de combinatie van "Duits belang" en nazi-ideologie een politieke projektie te maken.

J. Olsen : Ik laat hier buiten beschouwing welke de evolutie is geweest van sommige vrienden van Roza De Guchtenaere. Sommige van die radikale Duitse van voor de oorlog, zijn tijdens de oorlog radikaler pro-Duitsgezind geweest dan sommige V.N.V.-ers. Wat eigenlijk ook geen afbreuk doet aan de grootnederlandse gedachte. Maar er zijn altijd evoluties die wij niet goed begrijpen.

R. Van Doorslaer : Ik zou willen terugkomen op de kernvraag van ons gesprek : Vlaamse beweging - kommunisme. Waar en hoe heeft men de trein gemist? En was er überhaupt een mogelijkheid. Laat ons daar een antwoord op zoeken.

J. Verhelst : Ik geloof eigenlijk dat het probleem al bij herhaling is aangeraakt geworden, en dat er een reeks van verschillende elementen werden opgesomd. Er is de niet-aanwezigheid aan het front, tenminste niet voldoende gestructureerd en

met kaders omringd. Er is de niet-aanwezigheid van flamingantisme in de B.W.P., wat toch ook belangrijk is om een aantal standpunten van onze arbeidersklasse te begrijpen, reeds van voor de eerste wereldoorlog. Ik zou er nog de belgische, defensieve nationale reflex aan willen toevoegen, waar de B.W.P. mee een rol in gespeeld heeft tijdens en na de eerste wereldoorlog. En dan blijft er het verschijnsel, dat de konservatief-katholieke mentaliteit sterk was. Dat aspekt staat er ogenschijnlijk buiten, maar voor die enkele vooruitstrevenden die erin betrokken waren, was dat niet het geval. Ik geloof dat dit allemaal elementen zijn die een rol hebben gespeeld.

J.Olsen : Wij hebben ook gezien dat, voor wat de periode van de twintiger en dertiger jaren betreft, en de evolutie en revolutie in de Sovjet-Unie, en waar Van Extergem de officiële leiding volgt, hoe dat Sovjet-gegeven over Vlaanderen gekomen is en op welke wijze het werd ervaren door een vlaamse beweging die overwegend rooms-katholiek was. Ergens was er wel een beknutting van de objectiviteit.

J.Debrouwere : Ik ga niet terugkomen op het kongres van 1921, op wat er daar gezegd is geworden over vlaamse beweging, Vlaanderen, nederlandse taal en zo meer. Maar nadien neemt de Kommunistische partij, hoe dan ook, tegenover het vlaamse feit een standpunt in dat vanuit het denken van die partij een antwoord is op de vlaamse problematiek. Een leninistisch antwoord, maar het is een antwoord dat rekening houdt met dat vlaamse feit en dat aan dat vlaamse feit een eigen structuur, een eigen karakter wil geven. Om te beginnen de federatieve staat, en verder het socialistische Vlaanderen, maar dan het socialistische Vlaanderen in het kader van het socialistische België of zelfs de utopische droom van de socialistische Verenigde Staten van Europa. Maar men ziet in ieder geval Vlaanderen staan. Dat standpunt nu, hoe komt dat over in wat dan de vlaamse beweging is? Een vlaamse beweging die, om redenen die hier reeds uitvoerig werden behandeld, in fascistisch vaarwater gaat komen, ook omwille van haar oorsprong. Diegenen die de drijvende kracht, de motor waren in de vlaamse beweging, zagen wel Vlaanderen, maar wensten niets te wijzigen aan de essentie van de maatschappij. De Kommunistische partij wilde wel wijzigingen, en wilde zelfs grondige wijzigingen aanbrengen aan die maatschappij. Zij zag in die maatschappijhervormingen dan ook de oplossing van het vlaamse probleem. En dat is natuurlijk diametraal tegengesteld.

J.Olsen : Zoals een reeks mensen in de vlaamse beweging de oplossing van het sociale probleem zagen, en nog steeds zien.

J.Verhelst : De discussie is nu wel zo goed als afgerond. Maar zoals we begonnen

zijn met biografische gegevens over Van Extergem, kunnen we kort eindigen met de laatste periode van zijn leven.

DE AANHOUDING VAN VAN EXTERGEM,

C.De Smet : Dus zijn activiteiten tot 1943. Op dat ogenblik is hij politiek sekretaris van is hij verantwoordelijk voor de illegale uitgaven van "De Rode Vaan". In 1943 wordt hij verraden. Een lid van de partij, dat gedurende een aantal dagen gefolterd wordt en aanvankelijk niets zegt, maar na dagen breekt en alles zegt, o.m. ook waar Van Extergem ondergedoken zit. Hij wordt aangehouden en men neemt doorgaans aan dat één van de aanleidingen tot zijn arrestatie, buiten het feit dat hij politiek sekretaris was, een brief is die wordt verspreid na 21 maart 43. Een brief die hij schrijft, polycopieert en ondertekent. Pierre Joye heeft me verteld dat het op vraag van de leiding van de partij was dat hij die brief geschreven heeft. Dus niet alleen omdat hij politiek sekretaris was, maar ook omdat zijn naam nog een bepaalde weerklank had in de vlaamse middens. Wat was daartoe de aanleiding? Men had in Vlaanderen overal, op kerken en gebouwen, hamers en sikkels geschilderd en anti-godsdienstige slagwoorden. Van Extergem zegt in die tekst dat de kommunisten hiermee niets te maken hebben, dat het alleen maar provokaties en leugens zijn. Een paar jaar nadien is dat inderdaad bewezen : bij de bevrijding heeft men in Aalst een brief gevonden van Dévlag, van een mijnheer Dersoul, waarin deze naar de propagandaleider schrijft dat op 14 maart de opdracht voltooid is met het witten van sikkels en hamers op kerken en kloosters, bij priesters en nationaal-socialisten. En dat men dus gedacht heeft dat de bevolking zeer goed reageerde, d.w.z. zeer verontwaardigd was. Van Extergem zal dan naar Breendonk gevoerd worden en daar in de bunker verblijven. Bert Van Hoorick heeft verschillende malen getuigd dat hij geweldig werd afgetroefd, maar nooit iets heeft gezegd. Hij is dan naar Duitsland gevoerd, samen met Van den Boom, Leemans, Bastien; enzo meer. Hij zit eerst in Henkel, dan wordt hij naar Ehrlich gevoerd, waar hij bij de boorwerken wordt tewerkgesteld en uiteindelijk van uitputting sterft. Hij was daar met Hebbelinck en een aantal anderen, zoals Rik Van Aarschot. Hij had discussies daar met de mensen waarbij hij zei : wij zijn ver uit mekaar gegroeid, de kommunistische en de socialistische partij, maar ik denk dat wij na de oorlog terug met elkaar zullen moeten samenwerken. Hier kwam ook zijn idealisme naar boven : na de oorlog zal alles wel beter gaan.

WAARSC HUWING!

Geheel Vlaanderen door, in steden en dorpen, werden de Kerken 's nachts beschilderd met hamer en sikkel en anti-godsdiensdige slagwoorden. H. Hart-beelden werden overgoten met blotdroode verf. Dit ging gepaard met opkitsingskampagnes tegen de kommunisten in de onder nazi-censuur verschynende bladen. In « Volk en Staat » van 6 Maart 1943 verscheen o. a. een hoofd-artikel, waarin talrijke teksten afgedrukt werden met een manifest dat op groote schaal door de kommunisten in Vlaanderen verspreid zou worden zijn en waarin de priesters met den dood bedreigd werden... na de nederlaag van Hitler! De kommunisten hebben met zulk manifest natuurlijk niets gemeens en ook niet met de formering van Kerken, zoo min als Karsis naam Van Roey iets gemeens heeft met de verklaringen die hem toegeschreven werden door de onder nazi-censuur verschynende pers in Nederland en door Radio-Hilversum over de oorlog tegen de Sorget. Waar in die openlyk gelogenstrafte werden in een herderlyk schrijven dat Kardinaal Van Roey in de Kerken van ons land deed aflezen

Provokaties en leugens waren steeds schering en inslag der Naaz-propaganda!

Denk aan de Ryksdagbrand!

Dit manifest is afgedrukt op de kanten van een eigenhandig schrijven, om elke betwisting onmogelyk te maken. Vernietig het niet na lezing, maar geef het door tuschen vrienden en kennissen, onder de leuzen: « Al loopt de leugenaar nog zoo snel, de waarheid achterhaalt haar wel! »

Zoo ook weet eenieder dat niet de Sorget. Wnie, maar wel Hitler: Duitschland de huidige wereldoorlog deed ontbranden en byna geheel Europa overweldigde. Zich bevrijden van die overweldiging, ziedaar het doel waarvoor gelobbrigen en niet-gelobbrigen elkaar de hand reiken! Geen enkele provokatie of leugen der V. N. V.-Naaz zal dit kunnen beletten in Vlaanderen!

Namens de Vlaamsche Kommunistische Partij:

21/III/43 Jef Van Ertbergen

De provokatie, waarvan hiervoor sprake, was natuurlijk niet de reden van zijn aanhouding wel het feit dat hij politiek sekretaris was. Maar zijn aanhouding volgt wel kort daarop.

R. Van Doorslaer : Maar dit feit was meer dan genoeg. Ik denk dat de Duitsers heel goed wisten dat Van Extergem inderdaad sekretaris was.

C. De Smet : Trouwens, voor de oorlog was hij lid van het Centraal komitee, van het politiek buro, en dat was op zichzelf reeds meer dan voldoende.

J. Debrouwere : Maar let op. Van Extergem leefde in de klandestiniteit. Moest men hem vroeger te pakken gekregen hebben, hij was nog vroeger in Breendonk terecht gekomen. Men zou hem echt niet hebben laten lopen.

C. De Smet : De gevoeligheid van Van Extergem komt hier ook weer naar voor. De man die Van Extergem "verraden" heeft, indien men van verraad kan spreken als iemand na een tijd van foltering breekt, was met hem in Breendonk en Duitsland. En Van Extergem heeft dat die man nooit kwalijk genomen, hij heeft altijd gezegd : ge moet daar niet mee inzitten, iedereen had dat kunnen doen....

Open brief aan Professor Frans Daels,

Wij hebben in 'Volk en Staat' Uw met veel omhaal aangekondigde besluit gelezen U aan 't hoofd te stellen van den geneeskundigen dienst der Vlaamsche soldeniers die de imperialistische belangen van Duitschland zullen gaan verdedigen op den Soujet-bodem. Wij namen ook kennis van uw oproep tot de Vlaamsche jeugd op Uw meeting te Brussel, om naast de Duitse legers Vlaanderen "eer" te gaan hoog houden op de slachtvelden van Rusland.

*Wellicht zal dit in de oogen van de meesten Vlaamsche Duitschers een daad van moed schijnen. Wij echter, en met ons duizenden Vlaamsche Oude-Strijders en be-
devaarders van den Ijzer, hebben daar een ander kijk op. Immers, wij zijn niet vergeten wat Gij ons toeriept van op den Ijsertoren, van op de podiums der talrijke vergadersalen waar wij naar Uw woord luisterden, van uit de getuigenbanken der talrijke gerechtshoven waar Gij U solidair verklaardet met de dienstweige-
raars uit gewetensbezwaren. Hoe is het te verklaren dat, waar Gij vroeger de wa-
pens en den oorlog vloektet, Gij U thans opwerpt als een vulgair-ronselaar van "kanonnenvleesch" als een propagandist van de Duitse soldateska en het Prui-
sisch militarisme. Hoe komt Gij er toe plots de wapens te zegenen en U in te spannen om Vlaamsch bloed te doen vloeien voor de Duitse imperialistische be-
langen, en het masker van de redding der Europeesche beschaving van het bolche-
visme.*

*Zijt Gij niet steeds de eerste geweest om deze "Europeesche beschaving" aan te klagen die elke twintig jaar de verschikkingen van den oorlog over de menscheid bracht, die miljoenen menschen zich wederzijds deed uitmoorden, menschen die mekaar nooit gekend en dus mekaar nooit iets misdreven hadden? Hebt Gij Uw be-
wondering niet uitgesproken voor Karel Liebknecht, de eerste Duitse kommunist die eenige afgevaardigde in den Rijksdag die weigerde de oorlogskredieten voor den oorlog 14-18 te stemmen? Hebt Gij niet samengewerkt met een der verhevenste*

menschen die Frankrijk ooit heeft gekend, de kommunist Barbusse, schrijver van "Het Vuur" oud strijder van 14-18, die de rest van zijn door den oorlog geknakt leven wijdde aan de werkelijke redding der Europeesche beschaving van den vernietigenden dood? Hoe komt het dat Gij ineens nu "het bolchevistisch gevaar, voor uw edele ? "Europeesche beschaving" ontdekt, terwijl Gij enkele jaren geleden terug nog samen met den kommunist Minnaert in de Gentsche beurs uw geestdriftig woord liet hooren voor de bevrijding van den kommunist Bert van Hoorick en Gij dezen strijder tegen den imperialistischen oorlog voor het Assisenhof ging verdedigen? Minnaert werd aangehouden, Bert van Hoorick vervolgd door uw Duitsche meesters, en Gij eischt thans hun hoofd. Gij leent U thans tot de uitmoording van miljoenen arbeiders en boeren van de Sovjet-Unie, die alleen vroegen in vrede te leven en aan hun socialistischen opbouw te werken. Onder den Ijzertoren, waarop in vier talen tot U werd geschreven "Nooit meer oorlog" ballen zich de vuisten onzer dooden van 14-18 den oorlog en uw gemeen verraad vloekend. Gij kondt geen grooteren hoon toebrengen aan het Ijzerkruis en geen grooteren smart werpen op degenen die in naam der "Europeesche beschaving" sedert 23 jaar bedolven liggen in de aarde van den Ijzer. Laat ons toe U te zeggen dat, waar wij van een gewoon verblind V.N.V. militant kunnen annemen dat hij in zijn kortzichtigheid geloofd aan de redding der beschaving van het kommunisme, wij zulken uitleg van U niet kunnen aanvaarden. Van een geleerd man met een breeden kijk op de dingen, is niet aan te nemen dat hij den aanvaller verwacht met den angevallene, dat hij zich opwerpt als redder onzer verdoemde beschaving, waarin alleen het recht van den sterkste, het bloed en het zwaard de heerschers zijn.

Voor U is maar een uitleg, Verraad, verraad en nog eens verraad. Verraad niet sinds vandaag, maar sinds ettelijke jaren. Verrader en agent van het Duitsche Rijk, een van de meest gevaarlijke en best gekamoufleeerde. Want thans is het ons duidelijk geworden waarom gij voor dezen oorlog van op den Ijzertoren en op de talrijke V.O.S. vergaderingen ons aanzette niet naar de wapens te grijpen in geval van een aanval op ons land, maar slechts passieven weerstand te gebruiken.

En waarom gij nu onze Vlaamsche jeugd een geweer in de handen stampt. Voor Duitschland, Voor Uwe meester Hitler. Zelfs blinden kunnen dit zien : op het ogenblik dat de nazi-horden gereed staan om ons land te overrompelen, zijt Gij tegen de verdediging met de wapens, voor passieven weerstand, ten einde het Uwe opdrachtgevers gemakkelijker te maken om ons onder den voet te loopen. Eens dat de nazi's heer en meester zijn op onzen bodem kunt Gij (uw) masker afleggen en uw apenpakje van Duitsch officier met en vlaamsch strikje aantrekken. Nu zijn de wapens heilig, ten minste toch de Duitsche, want uw koppelriem staat het gegriift "Godt mit uns". Een ding valt ons vooral op in uw ijver om vrijwilligers te ron-selen. De voorbode van Napoleon's val was zijn noodzakelijke rekrutering van sol-daaten in de bezette gebieden. Wanneer Hitler zijn Seys-Inquarts-Quisling en an-dere Daelsen dwingt het voorbeeld te geven dat vele argeloze jongens moet trek-ken, dan kunnen wij daar geen ander besluit uittrekken dan dat het Duitsch impe-rialisme, dat reeds meer dan 1 miljoen zijner beste manschappen op het Russisch front verloor, nieuw kanonnevleesch noodig heeft. Ja dat hij denzelfden weg op-gaat van Napoleon en zijn val niet zal uitblijven.

En Gij Professor Daels, in onze geschiedenis zult Gij geteekend staan als een ver-rader van uw volk, als een soldenier van het Rijk, als overweldiger en onderdruk-ker van andere onschuldige volkeren als een der meest vernuftige demagogen en volksbedriegers van Vlaanderen.

Het Vlaamsch volk zal met walging zich van U afkeeren. De waarheid en de recht-vaardigheid zullen uiteindelijk zegevieren. De Verraders zullen vermorzeld wor-den.

Een groep van Vlaamsche Nationalisten die de
ranggen vervoegden der vervolgte Vlaamsche
Kommunistische partij.

Voortgeven, afschrijven, vermenigvuldigen a.u.b.

DE KOMMUNISTISCHE PARTIJ EN HET VLAAMS PROBLEEM NA 1944.

R. Van Doorslaer : Soms werd in "De Rode Vaan" gereageerd tegen de vlaamse beweging, zoals op het ogenblik dat het V.N.V. actief mensen ging ronselen voor het Oostfront, voor het Legioen, en zelfs daarvoor nog. En men zegt dan : zien die mensen dan niet dat zij de vlaamse beweging voor eeuwig aan het compromitteren zijn. En zoiets kan volgens mij wel een uitspraak van Van Extergem zijn.

C. De Smet : Het is zo dat in de illegaliteit de partij niet meer opgebouwd was zoals daarvoor, t.t.z. in een vlaamse en een belgische partij. Zij was alleen op belgische vlak gestructureerd.

J. Olsen : Jan Debrouwere, is de K.P. dan niet op haar vooroorlogs patroon, dus als vlaamse kommunistische partij, blijven voortbestaan tot na de oorlog?

J. Debrouwere : Neen, wat is blijven voortbestaan na de oorlog is de naam van "De Rode Vaan", met de ondertiteling "orgaan van de Vlaamse Kommunistische Partij". Gedurende enkele maanden na september 1944 gaat "De Rode Vaan" die ondertiteling blijven voeren. Tijdens de oorlog was dat niet zo. Daar kunt ge de kollektie van de "Rode Vaan" op naslaan. Maar tijdens de oorlog treedt de V.K.P. wel op onder haar naam, maar niet meer als aparte structuur in de partij, omdat de partij volledig anders georganiseerd is. Na de oorlog wordt de V.K.P. als structuur evenmin heropgericht.

R. Van Doorslaer : Tijdens de oorlog is zij - in naam - blijven voortbestaan en er werd zelfs een jeugdbeweging, de "Vlaamse Revolutionaire Volksjeugd" opgericht. Dus wordt er blijkbaar nog wel belang aan gehecht.

J. Olsen : Hoe is men van een zekere vlaamse emotionaliteit overgegaan naar een belgische?

J. Debrouwere : Vergeet niet dat Van Extergem op dat ogenblik dood is, en dat de mensen die nadien de leiding van de partij gaan overnemen - en een groot deel van het Centraal komitee en politiek bureau zat nog in Duitsland na 1944 - mensen zijn die uit de klandestiniteit en het verzet komen. En die de opbouw van de partij gaan handhaven, en daarmee bedoel ik niet de klandestiene opbouw maar wel de alge-

heel belgische. Dat blijft gehandhaafd. En zelfs indien Van Extergem zou teruggekomen zijn, zou het waarschijnlijk ook zo gelopen zijn.

R.Van Doorslaer : Dat weet ik niet, of dat zo vast staat. Tenslotte was hij iemand van het Uitvoerend buro van de V.K.P.

J.Debrouwere : Bert Van Hoorick was daar ook bij en hij was ook lid van het Uitvoerend buro van de V.K.P. Maar waarschijnlijk zouden die mensen dan ook onderschrijven, en Van Extergem zeker, dat die structuur zo bleef en zouden zij niet aangedrongen hebben op de heropricting van de V.K.P. De idee was ook dat het vlaamse probleem kon opgelost worden in het kader van een belgische staat, en in het kader van de strijd voor het socialisme voor België. En zelfs wanneer "De Rode Vaan" verschijnt met op de verso-kant de franstalige "Drapeau Rouge" verschijnen er op dat ogenblik artikels die rekening houden met het vlaamse feit en zich in ieder geval in een vlaamsgezinde zin blijven uitspreken. Na die periode gaan er trouwens toch een stel mensen in de K.P. verder blijven nadenken. Ik herinner hier niet aan de bladen van de K.P.; maar aan het maandblad dat een tijdland in het antwerpse heeft bestaan en dat heel wat kommunisten in zijn redaktie telde, en waarin op een zeker ogenblik een diskussie wordt gelanceerd voor of tegen het federalisme. Er worden dan twee bijdragen gepubliceerd, nl. van Karel Laureys en van Aloïs Gerlo, die zich allebei voor het federalisme uitspreken. En Gerlo was toch lid van het Centraal komitee, dus ging die diskussie ook tot daar. Hij sprak dan ook in naam van de Kommunistische partij.

Ik herinner hier verder aan "Kommunist" en aan artikels van Bert Van Hoorick, op dat ogenblik lid van het politiek buro van de K.P., die inzake repressie een standpunt heeft ingenomen waarin hij zegt dat, vanuit kommunistische visie, de repressie verkeerd gelopen was en een anti-vlaams karakter had aangenomen, wat niet overeenstemde met de kommunistische visie. Er is dus in feite geen breuk ontstaan. Het is niet zo dat de K.P. opeens een franskiljons standpunt gaat innemen. En het is evenmin zo dat aan de vlaamse kommunisten geen gelegenheid meer wordt gegeven om zich in een vlaamsgezinde zin uit te spreken in hun pers.

J.Olsen : En wanneer is de Kommunistische partij dan opnieuw federalistisch geworden?

J.Debrouwere : Dat kan ik niet zo nauwkeurig zeggen, maar voor het eerst wordt dat expliciet gezegd op het 13de kongres van Luik in 1960.

J.Olsen : Maar dan vraag ik mij af waarom de waalse kommunisten het zich konden veroorloven niet federalist te zijn in heel die federalistische opvatting na de oorlog.

J.Verhelst : Ik zou het niet zo durven stellen. De federalistische strekking is reeds aanwezig en spreekt zich zelfs uit in het Centraal komitee in 1950-51, maar het is het politiek bureau dat de verantwoordelijkheid niet neemt en het zelfs als een verzwakking aanziet in de verwachte strijd tegen het Amerikaanse imperialisme.

J.Debrouwere : Daar wil ik het volgende aan toevoegen. Vergeet niet dat de koude oorlog uitbreekt, dat men de Kommunistische partij gaat diskrimineren, o.m. onder de vorm van een beroepsverbod. Op dat ogenblik ontstaat ook een defensieve reflex voor het behoud van de partij, in de partij zelf en beschouwt men de discussie over een vlaamse kommunistische partij binnen de K.P.B., of een federalisering van de partij door een opdeling in een georganiseerde vlaamse en een georganiseerde waalse vleugel als een verzwakking. Mijn persoonlijke mening is dat dit geen standpunt is dat het probleem als dusdanig afwijst, maar men beschouwt het alleen niet aan de orde in die periode.

R.Van Doorslaer : Maar ik zou willen terugkomen op de periode vlak na de oorlog. Dan zie ik de partij inderdaad ijveren voor een repressie die de kleine man zou sparen en de groten treffen, wat in feite een bescherming was van de vlaamse beweging, die men door de repressie toch in zijn geheel wou treffen. Maar ik meen dat men dat toch niet genoeg heeft tegengewerkt, temeer daar de partij op dat ogenblik daartoe in staat was.

J.Debrouwere : Daar kan ik inkomen, maar het is toch "à rebours" dat wij dat vandaag zeggen. Houd rekening met de situatie en de sfeer. De Kommunistische partij was de partij die het zwaarst getroffen was, niet door de repressie, maar wel door de vervolging tijdens de oorlog. Van de tienduizend leden is de helft aangehouden geweest en één/vierde is niet teruggekomen, hetzij omgekomen in de kampen, hetzij gevallen in de illegaliteit. Bovendien heeft de vlaamse linkerzijde, waartoe de kommunistische partij behoort, altijd weigerachtig gestaan tegen die vlaamse beweging, die zij beschouwde als staande aan de andere kant van de barrikade. Dat heeft inderdaad de Kommunistische partij niet verhinderd na de oorlog het vlaamse feit te erkennen en er positief tegenover te staan. Maar ik ben het met U eens dat het er toch niet heeft toe bijgedragen dat de Kommunistische partij daar een politiek van gemaakt heeft, dat de partij zich niet positief is gaan uitspreken over de aanslag tegen de democratische essentie van de vlaamse beweging. En van-

vandaag kan men zich inderdaad de vraag stellen of hier geen politieke kans gemist werd.

J.Olsen : Men moet ook het sociaal probleem bekijken. Het bevoorrechten bijv. van de economische kollaborateurs, de jacht op de kleine politieke kollaborateur.

J.Debrouwere : Maar dat werd toen door de Kommunistische partij gezegd.

J.Olsen : Het werd wel gezegd, maar niet altijd lokaal uitgevoerd.

R.Van Doorslaer : Toch wel, met één uitzondering voor de heel duistere periode van vlak na de bevrijding, toen er niet de minste structuur was. Toen zijn er wel uitbarstingen van volksgeweld geweest, maar dat kan niet op rekening van de K.P. geschreven worden.

J.Olsen : Maar de kollaboratie was niet het werk van uitsluitend vlamingen. Als of het niet een ideologische kwestie was, waaraan zowel franssprekenden als vlamingen aanhingen.

J.Debrouwere : Er bestond ook in Wallonië een kollaboratie en dat is ook voor de waalse kommunisten een probleem geweest. Zij werden door de kollaborateurs vervolgd. Er is ook de brigade "Z" geweest.

J.Olsen : Dat zou mijn argument moeten bevestigen. De kollaboratie is niet uitsluitend een vlaams feit geweest, maar men doet zodanig aan identifikatie, dat het voorkomt alsof de kollaboratie een monopolie was van de vlaamse beweging.

J.Debrouwere : Hier rond de tafel kunnen wij zeggen : de kollaboratie was geen uniek vlaams feit, en de weerstand was geen uniek waals feit. Er is ook vanuit vlaams-demokratische motieven aan verzet gedaan en er is ook vanuit waals-fascistische motieven aan kollaboratie gedaan. De eerste fascistische verschijnselen in België zijn van belgisch-nationalistische aard.

J.Verhelst : Ik meen niet dat het gesprek "af" is. Er is voldoende aan argumenten, aan allerlei benaderingsmogelijkheden bijeengebracht om bij publikatie aan de lezer stof tot overweging te geven. Wat de bedoeling was.

DE KLANDESTIENE RODE VAAN,

fotografische reproductie van alle beschikbare nummers van de "Rode Vaan" zoals zij illegaal tijdens de Tweede Wereldoorlog werd verspreid. Gewone uitgave : 300 F.
Genummerde luxe-uitgave : 500 F.

18 DAGEN BLITZKRIEG,

eveneens een autobiografisch werk van Louis Van Brussel.
Prijs : 250 F.

GEDENKSTEEN VOOR ROZA,

een heruitgave van het bekende werk van de onlangs overleden Vlaamse schrijver, Achilles Mussche. Een geromanceerde biografie van Roza Luxemburg. Prijs : 195 F.

ESPANA, BELGEN IN DE INTERNATIONALE BRIGADEN,

het boek van Albert De Coninck over de burgeroorlog in Spanje. Op algemene aanvraag werd een herdruk van dit uitgeputte werk voorzien. Prijs : 195 F.